

RAPORT

EESTI KOOSTÖÖ ELI LÕUNANAABRUSEGA STRATEEGILISED EESMÄRGID JA FOOKUS

MERILI ARJAKAS | HILLE HANSO | KRISTI RAIK | PEETER RAUDSIK |
VLADIMIR SAZONOV

AUGUST 2022

Pealkiri: Eesti koostöö ELi lõunanaabrusega: Strateegilised eesmärgid ja fookus
Autorid: Arjakas, Merili; Hanso, Hille; Raik, Kristi; Raudsik, Peeter; Sazonov, Vladimir
Avaldamise kuupäev: august 2022
Kategooria: raport

Kaanepilt: Liibanoni vastvalitud sõltumatud ehk vanadesse parteidesse mittekuuluvad saadikud märterite väljakul toetajate seltsis peale 2022. aasta mais toimunud parlamendivalimisi. Mereäärse ja multikultuurse väikeriigina on Liibanon aastasadu olnud Euroopa jaoks aken Lähis-Itta.
Aziz Taher/Reuters/Scanpix

Märksõnad: Euroopa naabruspoliitika, Eesti välispoliitika, Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika, Liibanon, Jordaania, Tuneesia.

Eesti välisministeeriumi tellitud uuringu lõppraport.

Lahtiütlus: Raportis väljendatud vaated ja arvamused kuuluvad autoritele ning ei esinda tingimata Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse, Eesti välisministeeriumi või teiste asutuste ametlikku seisukohta.

ISSN 2228-0529

ISBN 978-9916-9699-8-4 (print)

ISBN 978-9916-9699-9-1 (pdf)

© Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus
Eesti Välispoliitika Instituut
Narva mnt. 63/4, 10120 Tallinn, Eesti
efpi@icds.ee, efpi.icds.ee

SISUKORD

Autoritest	III
Kokkuvõte	IV
<i>Summary in English</i>	V
Sissejuhatus	1
1. Arengusuunad ja sellest tulenevad Eesti võimalused lõunanaabruse regioonis	2
Julgeolekuolukord ja väljavaated	2
Poliitilised süsteemid ja arengusuunad	4
Välispoliitiline hoiak	5
Majanduslik arengutase ja potentsiaal	7
Kokkuvõte	9
2. ELi ja liikmesriikide poliitika	9
Barcelonast lõunanaabruse uuendamiseni	10
Kriitika: kuidas sobitada kokku julgeolekuhuvid ja demokraatlikud väärtused?	12
Valitud liikmesriikide huvid ja tegevus	14
Soome	14
Kreeka	15
Austria	16
Prantsusmaa	17
3. Eesti huvid, senised tegevused ja tulevikuplaanid	18
Eesti huvid Euroopa Liidu lõunanaabruses	18
Eesti senine kohalolek ja kogemused lõunanaabruse riikides	20
Eesti jaoks prioriteetsed riigid ja valdkonnad	21
Liibanon	21
Jordaania	23
Tuneesia	25
Järeldused ja soovitused	27
Allikad	30
Lisa 1. Intervjuuküsimused ELi liikmesriikide diplomaatidele	32
Lisa 2. Intervjuuküsimused valdkonna ekspertidele ja diplomaatidele Eestis	32
Lisa 3. Intervjuuküsimused sihtriikide ekspertidele	33

AUTORITEST

MERILI ARJAKAS

Merili Arjakas on Eesti Välispoliitika Instituudi nooremteadur Rahvusvahelises Kaitseuringute Keskuses 2021. aasta detsembrist ning ta keskendub Euroopa Liidu ja Euroopa riikide uurimisele. Ennekõike huvitab teda sise- ja välispoliitiliste tegurite koosmõju riiklikule poliitikale ning omakorda selle mõju ühiskondadele Euroopas ja Lähis-Idas. Tal on rahvusvaheliste suhete magistrikraad Tartu ülikoolist. Lisaks on ta süvenenud Iisraeli-Palestiina konflikti eripäradesse Heebrea ülikoolis Jeruusalemmas.

HILLE HANSO

Hille Hanso on Istanbulis resideeruv iseseisev uurija ja analüütik. Tema artikleid, intervjuusid, eseesid ja kommentaare on avaldanud nii Eesti kui ka välismaised meediaväljaanded. Hille ekspertiis hõlmab Türgi ja Lähis-Ida riikide sise- ja välispoliitikat, rahvuslust, julgeolekut ja kaitset piirkondlikus kontekstis ning vähemusi ja sunnitud migratsiooni Lähis-Idas. Tal on magistrikraad rahvusvahelistes suhetes ja Lähis-Ida uuringutes Istanbuli Bilgi ülikoolist.

KRISTI RAIK

Dr Kristi Raik on Eesti Välispoliitika Instituudi direktor Rahvusvahelises Kaitseuringute Keskuses alates 1. veebruarist 2018. Ta on ka Turu ülikooli rahvusvahelise poliitika dotsent. Kristi on varem töötanud muuhulgas Soome Välispoliitika Instituudis Helsingis ja Euroopa Liidu nõukogu sekretariaadis Brüsselis. Ta on olnud ka külaliste teadur mõttekodades Centre for European Policy Studies Brüsselis ja International Centre for Policy Studies Kiievis. Kristil on riigiteaduste doktorikraad Turu ülikoolist. Ta on avaldanud arvukalt teaduspublikatsioone, raporteid ja analüüse Euroopa välis- ja julgeolekupoliitikaga seonduvatel teemadel.

PEETER RAUDSIK

Peeter Raudsik on Lähis-Ida asjatundja. 2019-2021 töötas ta Eesti ÜRO Julgeolekunõukogu meeskonnas diplomaadina, keskendudes erinevatele Araabia riikidele, rahuvalvemissioonidele ja terrorismi temaatikale. Varem töötanud ERRi ja Postimehe ajakirjaniku ning araabia keele tõlgina. Peetril on rahvusvaheliste suhete magistrikraad Doha Instituudist (Katar).

VLADIMIR SAZONOV

Dr Vladimir Sazonov töötab Kaitseväe Akadeemias juhtivateadurina ja Tartu Ülikoolis Orientalistika keskuses kaasprofessorina (Lähis-Ida). Tema uurimisvaldkondadeks on Lähis-Ida poliitika ja ajalugu, Venemaa poliitika, ideoloogia ja infosõda. Vladimiril on kaks doktorikraadi – doktorikraad ajaloos Tartu Ülikoolist ning doktorikraad kultuuri uuringutest Tallinna Ülikoolist. Vladimir on varem töötanud mh Balti Kaitsekolledžis, Sisekaitseakadeemias, pidanud loenguid mitmetes ülikoolides Eestis ja välismaal. Vladimir Sazonov on avaldanud hulgaliselt teadusartikleid ja uuringuid Eestis ja välismaal. Lisaks on tal ilmunud mitu monograafiat ja kogumikku – mh Jim Eisenbraunsi (Penn State University Press) ja Springeri teaduskirjastustes.

KOKKUVÕTE

Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika maid käsitlevad nii eksperdid kui ka ELi avalikkus ennekõike läbi julgeoleku prisma, ent julgeolekuprobleemide lahendamiseks on vaja keskenduda nende riikide majandusele ja sotsiaalsele arengule. Euroopa Liidu koostöö edendamise ja oma väärtuste levitamise vahendiks on Euroopa naabruspoliitika (ENP), mis kasvas 2004. aastal välja senisest välispoliitilisest tegevusest. Kuigi negatiivsed arengusuunad regioonis peegeldavad ENP edutust, on selle eesmärgid endiselt tähtsad. Eesti jaoks on ENP oluline raamistik, mis loob solidaarsust erinevate liikmesriikide prioriteetide vahel ja paneb paika üldised eesmärgid.

Raportis analüüsime, kuidas planeerida Eesti edasisi samme lõunanaabruse riikides. Eestil puuduvad piirkonnas erihuvid, aga sealne tegevus aitab kaasa laiemate välispoliitiliste eesmärkide saavutamisele. Eesti jaoks on olulised neli valdkonda: demokraatliku arengu toetamine, stabiilsuse tagamine, keskkonnahoidlikkuse suurendamine ja üldise jõukuse kasv.

Piiratud ressursside tõttu näeme vajadust keskenduda väikesele arvule väikeriikidest partneritele ja selgelt defineeritud tegevustele, mis lõunanaabruse riike ja ühiskondi vahetult kõnetavad. Järeldasime, et Eesti koostööpartneriteks sobivad enim Liibanon, Jordaania, Tuneesia ja Maroko, mis on suhteliselt väikesed ja stabiilsed riigid.

Lisaks võimalusele toetuda Euroopa Liidu vahenditele tasub Eestil arendada nende riikidega kahepoolseid suhteid, sest regionaalsed organisatsioonid on vastavate riikide vaatest teisejärgulised. Küll aga soovitame leida koostöövõimalusi Põhjamaadega, kes on Lähis-Idas ja Põhja-Aafrikas kanda kinnitanud ning kellega sarnaselt pole ka Eestil koloniaaltaaka, mis võib lõunanaabruse riikide silmis varju heita Lõuna-Euroopa riikide tegevusele.

Eesti diplomaatiline kohalolu on piiratud kõigis neis riikides, mistõttu on vaja enam tähelepanu pöörata kaasakrediteeringute tugevdamisele ja suuremale mehitatusele. Abiks võib olla ka Tallinnas resideerivate valdkondlike erisaadikute (kliima- ja energiapoliitika, küberjulgeoleku, inimõiguste ja rände ning hariduse alal) aktiivsem kasutamine. Kontaktide loomisel on kasu ka äridelegatsioonide visiitidest, foorumitest, ühistest ärinõukogudest ja valdkonnasisestest kohtumistest. Tihtipeale on lõunanaabruse riikides vajalik kohaliku vahendaja olemasolu, kelleks on ennekõike Eesti aukonsulid, aga sobivad ka teised Eestiga koostööst ja äritegevusest huvitatud inimesed.

Demokraatia ja õigusriigi põhimõtete toetamine on oluline kogu regioonis, eriti aga Tuneesias, kus kohalikule tasandile suunatud arenguabi aitaks pidurdada viimastele aastatele omast liikumist demokraatia nõrgenemise kursil. Liibanonis tõstetakse äri ja põgenike abistamisega seotud teemade kõrval esile majanduskoostööd, haridusvaldkonna parendamist ja riigisüsteemide digitaliseerimist, kus Eestil on olemas riigiasutuste ja ühiskonna struktuuride reformimise kogemus.

Samad teemad on olulised ka Jordaania, mis on ajalooliselt olnud suhteliselt turvaline sadam rahu-naabruskonnas. Samas on Jordaania ka piirkondlik keskus, mille kaudu saab laiendada koostööd Laheriikide ja Iraagiga. Nii Liibanon kui ka Jordaania on väga huvitatud digilahenduste rakendamise, mida Euroopa Liit kasutab riigiaparaadi töö läbipaistvuse suurendamise ja andmekaitse parandamise vahendina.

SUMMARY IN ENGLISH

Both experts and broader public in the European Union (EU) consider the countries of the Middle East and North Africa primarily through the lens of security, but in order to solve security issues, it is necessary to focus on the economic and social development of these countries. The EU seeks to promote cooperation and spread its values through the European Neighbourhood Policy (ENP), which was established in 2004. Although the negative developments in the region reflect the ineffectiveness of the ENP, its goals continue to be important. For Estonia, the ENP is a significant framework that creates solidarity among the priorities of different member states and lays down general goals.

In this report, we analyse how to further develop Estonia's relations with the countries of the Southern neighbourhood. While Estonia has no special interests in the region, its activities there contribute to the achievement of broader foreign policy goals. There are four areas that are important for Estonia: supporting democratic development, ensuring stability, improving environmental protection and increasing general prosperity.

Due to Estonia's limited resources, we find it necessary to focus on partnerships with a handful of small countries and engage in clearly defined activities that have direct relevance for the countries and societies of the Southern neighbourhood. We concluded that the partners most suitable for cooperation with Estonia are Lebanon, Jordan, Tunisia and Morocco, which are all relatively small and stable states.

In addition to participating in EU policies, Estonia should also further develop bilateral relations with these countries, since from their perspective, regional organisations only have a secondary role. We also recommend finding opportunities for cooperation with the Nordic countries, which have already established a foothold in the Middle East and North Africa. The Nordic countries, like Estonia, are not associated with the colonial burden that, in the eyes of the countries of the Southern neighbourhood, can cast a shadow on the activities of Southern European states.

Estonia currently has a limited diplomatic presence in all the countries listed above, which is why it is necessary to pay more attention to strengthening co-accreditations and increasing the deployment of personnel. It could also be helpful to more actively employ special envoys currently residing in Tallinn for various sectors (climate and energy policy, cyber security, human rights and migration, and education). Visiting business delegates, forums, joint business councils and industry meetings are also useful for establishing contacts. There can often be a need for local mediators in the countries of the Southern neighbourhood. This role is primarily performed by honorary consuls of Estonia, but other contacts interested in cooperation and business with Estonia can also be helpful.

Supporting the principles of democracy and the rule of law is important in the entire region but particularly in Tunisia, where development aid targeted at the local level could help inhibit the trend of weakening democracy that has taken place in recent years. In Lebanon, the main areas of interest are business and help for refugees. Economic cooperation, improving education and the digitisation of state systems, where Estonia has experience in reforming state institutions and social structures, should also be in focus.

These areas are also important in Jordan, which has historically been a relatively safe haven in an otherwise turbulent neighbourhood. On top of that, Jordan is also a regional centre that can serve as a gateway for expanding cooperation with the Gulf States and Iraq. Both Lebanon and Jordan show great interest in the application of digital solutions, which the EU uses as a means of increasing transparency in the state apparatus and improving data protection.

SISSEJUHATUS

Euroopa Liidu naabruspoliitika on olnud Eesti välispoliitikas oluline prioriteet eelkõige ida suunal. Geograafia määrab, et nii saab see olema ka edaspidi. 24. veebruaril alanud Venemaa sisetung Ukrainasse ja sellest tulenev oht kogu Euroopa julgeolekule on tõstnud idanaabruse ELi tähelepanu keskmesse rohkem kui kunagi varem. Samas on selgelt nähtavad seosed ELi ida- ja lõunapiiril toimuva vahel. Sõda Ukrainas toob kaasa globaalse toidukriisi, mis puudutab eriti valusalt ELi lõunanaabruse riike. See võib omakorda lisada ebastabiilsust ja suurendada rändesurvet lõunast. Kuigi Euroopa julgeoleku tulevik määratakse praegu paljuski Ukraina lahinguväljadel ja Eesti on mobiliseerinud Ukrainale erakordselt tugevat toetust, ei saa EL jätta unarusse ka arenguid lõunanaabruses.

Eesti mõjukus ELis sõltub sellest, mil määral Eesti mitte ainult ei edenda endale olulisi teemasid, vaid huvitub ka ELi kui terviku käekäigust ja teiste liikmesriikide huvidest

Eestil on mitu kaalukat põhjust tunda huvi ja näidata üles aktiivsust ka lõunanaabruse suunal. Esiteks, Eesti mõjukus ELis sõltub sellest, mil määral Eesti mitte ainult ei edenda endale olulisi teemasid, vaid huvitub ka ELi kui terviku käekäigust ja teiste liikmesriikide huvidest. Lõunanaabruse osakaal Euroopa naabruspoliitikas (mõõdetuna läbi rahalise panuse) on olnud umbes 2/3, idapartnerlusele jääb 1/3. Kui Eesti soovib, et kõik liikmesriigid tunneksid mingilgi määral huvi idanaabruse vastu ja mõistaksid selle regiooni probleeme, on oluline ka omalt poolt lõunanaabrusega tegeleda. Teiseks, ELi välispoliitika ühtsuse, liikmesriikide solidaarsuse ja Euroopa kui terviku julgeoleku vaatest ei ole hea, kui idanaabrus jäetakse valdavalt idapoolsete liikmesriikide pärusmaaks ja lõunasuunaga tegelevad peamiselt Lõuna-Euroopa riigid. Eesti huvides on tugevdada ELi liikmesriikide ühist strateegilist kultuuri ja jagatud ohutunnetust. Selleks

tuleb asetada oma julgeolekuhuvid laiemasse Euroopa konteksti. Kolmandaks on lõunanaabruses toimuval oma mõju ka Eesti julgeolekule ja heaolule. Ebastabiilsus Lähis-Idas ja Põhja-Aafrikas teeb muret eelkõige Lõuna-Euroopa riikidele, kuid nii rändesurve kui ka terrorismioht ulatuvad muu hulgas ka Põhjalasse.

ENP üldised eesmärgid hõlmavad nii ida- kui ka lõunanaabruse: enda julgeoleku huvides soovib EL suurendada turvalisust, stabiilsust ja majanduslikku heaolu naaberriikides. Samuti püüab EL toetada demokraatiat, edendada inimõigusi ja tugevdada head valitsemistava väljaspool oma piire. Vaadates tegelikke arenguid naaberriikides viimase kümnendi jooksul, võib ENPd õigustatult pidada ebaõnnestunuks. ENP eesmärgid on aga endiselt olulised. Nende saavutamiseks tuleb otsida sobivamaid vahendeid ning seada konkreetsemaid ja realistlikumaid sihtmärke. Liikmesriikide tegevus ENP riikides peaks sobituma ühise poliitika raamistikku ja toetama ühiselt kokku lepitud eesmärkide saavutamist – vähemalt ideaalis, kuigi praktikas see alati nii ei ole.

Eesti on viimastel aastatel laiendanud oma tegevust lõunanaabruses, kuid see on olnud killustatud ja vähe nähtav. Hästi sihitud tegevus lõunanaabruses võib pakkuda Eestile võimalusi suurendada oma nähtavust regioonis ja tõsta oma mainet ELis, olles riik, kes panustab mitmekülgset ühise välispoliitika ja Euroopa julgeoleku tugevdamisse. Samuti saaks Eesti süvendada suhteid teiste liikmesriikidega, kes on regioonis aktiivsed. Selleks, et neid võimalusi ära kasutada, peab Eesti oma piiratud ressursi rakendama läbimõeldult ja sihipäraselt. Käesoleva raporti peamine eesmärk on neid võimalusi kaardistada ja analüü-

Eesti on viimastel aastatel laiendanud oma tegevust lõunanaabruses, kuid see on olnud killustatud ja vähe nähtav

sida ning teha ettepanekuid, **kuidas planeerida Eesti edasist tegevust lõunanaabruses, lähtudes selgetest strateegilistest eesmärkidest ning keskendudes valitud riikidele, teemadele ja koostööpartneritele.**

Raporti esimene osa analüüsib olulisemaid arengusuundi lõunanaabruse riikides, millega peab

arvestama Eesti poliitika kujundamisel regioonis: julgeolekuolukorda, poliitilisi süsteeme, välispoliitilist orientatsiooni ja majanduse arengut. Teine osa keskendub ELi poliitikate (ENP, Anna Lindhi fond, Vahemere Liit) ning valitud liikmesriikide huvide ja tegevuse analüüsile. Toetudes kahes esimeses osas esitatud analüüsile, võtab raporti kolmas osa vaatluse alla Eesti huvid ja tegevused, pakkudes välja põhjendatud teemade ja sihtriikide valiku, millele Eesti saab edaspidi lõunanaabruse regiooni puudutava poliitika kujundamisel toetuda. Raporti viimane osa võtab kokku järeldused ja poliitikasoovitused, millest lähtuvalt võiks Eesti suhted lõunanaabruse riikidega olla tulevikus paremini fokuseeritud, nähtavamad ja tulemuslikumad.

Esimene ja teine osa põhinevad varasemate uuringute, andmebaaside ja avalike dokumentide analüüsil. Teise osa teises pooles ja kolmandas osas on kasutatud metodoloogiana **poolstruktureeritud ekspertintervjuusid**. Uurimisrühma liikmed tegid kokku üheksa intervjuud nelja ELi liikmesriigi ekspertidega, kaheksa intervjuud Eesti ekspertidega ja kokku 20 intervjuud kolmes lõunanaabruse riigis. Intervjuud Jordaanias ja Liibanonis nagu ka Eestis viidi läbi kohapeal füüsiliste kohtumistena. Tuneesia ja ELi liikmesriikide eksperte intervjueriti video vahendusel. Intervjuudes järgiti Chatham House'i reeglit, mille kohaselt kasutatakse saadud infot, kuid ei viidata allikatele nimepidi. Intervjuud andsid mitmekülgse sisendi Eesti tegevuse hindamiseks ja tulevaseks planeerimiseks.

1. ARENGUSUUNAD JA SELLEST TULENEVAD EESTI VÕIMALUSED LÕUNANAABRUSE REGIOONIS

JULGEOLEKUOLUKORD JA VÄLJAVAATED

Euroopa Liidu lõunanaabruse riikide julgeolekuolukord halvenes pärast 2011. aasta nn araabia ülestõuse. Kui varasemalt olid meelevaldused riikides sporaadilised ning valdavalt lokaalsed, muutudes harva vägivaldseks, siis

nüüd vallandus rahvaülestõusude järel vägivaldne. Kokkupõrked julgeolekujõudude ja meelevaldajate vahel ning aktiivne välise jõudude sekkumine tõid endaga kaasa senini kestva ebastabiilsuse. Selles kontekstis tekkis ELi lõunanaabruses neli regionaalset julgeolekutrendi.

Kokkupõrked julgeolekujõudude ja meelevaldajate vahel ning aktiivne välise jõudude sekkumine tõid endaga kaasa senini kestva ebastabiilsuse

1. Meelevaldused ilma võimuvahetuseta, vähene vägivald

Sarnaselt laiema araabia maailmaga pidasid 2011. aastal kulmineerunud ühiskondlikele pingetele ELi lõunanaabruses kõige paremini vastu monarhiad. **Maroko** ja **Jordania** kuningriikides toimusid nii ülestõusude väitel kui ka järgnevatel aastatel avalikud meelevaldused, kuid nende põhieesmärgiks ei saanud võimulolijate kukutamine. Vägivallatase jäi madalaks; julgeolekuorganite aktiivse tegevuse taustal on suudetud edukalt maandada ka islamiäärmuslusest tulevat terrorismiohtu. Maroko ja Jordania keskvoimud on võrreldes naabritega vastupidavamad sisemistele väljakutsetele. Välisest teguritest mängib selle juures olulist rolli Laheriikide antav toetus valitsejatele.¹

2. Revolutsioonid võimuvahetusega, piiratud vägivald

Rahvaülestõusud tõid mitmes riigis kaasa võimuvahetuse, mida ilmestasisid kokkupõrked julgeolekujõudude ja meelevaldajate vahel. **Egiptuses** (2011), **Tuneesias** (2011) ja aastaid hiljem **Alžeerias** (2019) toimunud üleriigiliste meelevalduste tagajärjel tõugati võimult riike valitsenud ilmalikud autokraadid. Puhkenud vägivald peamiseks põhjuseks oli võimude katse suruda jõuga maha poliitiline (islamistlik) opositsioon. Ebastabiilsuse ulatus jäi kokkuvõttes siiski piiratuks, kuna riikide armeejuhid distantseerisid end rahutustest. Ulatuslikku sõjalist eskalatsiooni ei toimunud. Vaatamata

¹ MEPC 2021. „Amid Turmoil, GCC Extends Invitation to Jordan and Morocco Middle East in Focus“. *Middle East Policy Council*. <https://mepc.org/commentary/amid-turmoil-gcc-extends-invitation-jordan-and-morocco>. Vaadatud 13.01.2022.

sellele kasvas Egiptuses ja Tuneesias araabia ülestõusude järel terrorismioht. Nende riikide islamistlik poliitilis-ühiskondlik opositsioon muutus häälekamaks. Kuigi selle peavoolus lähtutakse eeskätt Moslemi Vennaskonna ideoloogiast, mille keskmes pole vägivalda kasutamine, siis leidub ka äärmuslikumalt meelestatud grupe. Viimast väidet ilmestab tõsiasi, et ISILi terroriorganisatsiooniga liitus 2014. aastast alates umbkaudu kuus tuhat tuneeslast, mis moodustas suhtarvult suurima välisvõitlejate hulga organisatsioonid.²

3. Kodusõjad, aktiivne sõjategevus

ELi lõunanaabruse riikides töid araabia ülestõusud endaga kaasa kaks kodusõda: **Liibüas** ja **Süürias**. Mõlemad konfliktid mõjutavad senini tugevalt Vahemere regiooni julgeolekut. ELi vaatevinklist on peamiseks probleemiks neist riikidest lähtuv terrorismioht ning rändesurve. Üleriigiline sõjategevus oli mõlemas riigis 2021. aastaks sisuliselt lõppenud, kuid võimalus vägivalda lühiajaliseks kasvuks ja sõjalisteks kokkupõrgeteks püsib, kuniks puudub järjepidev sisuline poliitiline protsess ja riikides viibivad välismaised relvajõud.

Liibüas lõppesid viimased suuremahulised sõjalised operatsioonid 2020. aastal, kuid konflikti kohapealsed osapooled pole jõudnud pidava poliitilise leppeni riigi ühendamise osas. USA kontroll Süüria kirdeosa üle kestab, kuid Washingtoni strateegiliseks eesmärgiks on kohalolek lähitulevikus lõpetada, andes julgeoleku tagamise piirkonnas üle kohapealsetele kurdidele, Süüria keskviimule või Türgile. Kuniks selles küsimuses pole lõplikku selgust, jääb Süüria julgeolekuolukord volatiilseks.

Mõlemas riigis on märkimisväärne Türgi ja Venemaa sõjaline kohalolu, kes toetavad vastanduvaid kohapealseid jõude. Moskva ja Ankara omavaheline koostöö aitab riikides pingeid maandada, kuid suhete jahe-nemine nende vahel võib taas kaasa tuua ebastabiilsuse kasvu.

4. Palestiina küsimusest kantud pinged, piiratud ulatusega sõjalised operatsioonid

Araabia ülestõusudest eraldi tuleb vaadata julgeolekuolukorda **Liibanonis**, **Iisraelis** ja **Palestiinas**, kus nii ühiskondlikud kui ka geopoliitilised konfliktid on üksteisega tugevalt läbi põimunud. Viimane sõda Liibanoni ja Iisraeli vahel toimus 2006. Tänu ÜRO rahuvalvajate hulga suurendamisele sõja järel on olukord riike jagaval nn sinisel joonel olnud võrdlemisi rahulik.³ Peamiseks probleemiks on Iraani toetatud Hezbollah' jätkuv kohalolu Liibanoni lõunaosas ja Iisraeli-poolsed Liibanoni suveräänsuse rikkumised (sh õhuruumis). Eelneva taustal pole sõjaliste kokkupõrgete oht kadunud. Liibanoni siseriiklik olukord püsib haprana, kuna kestavad majandusprobleemid, valitseb poliitiline ja sotsiaalne ebastabiilsus.

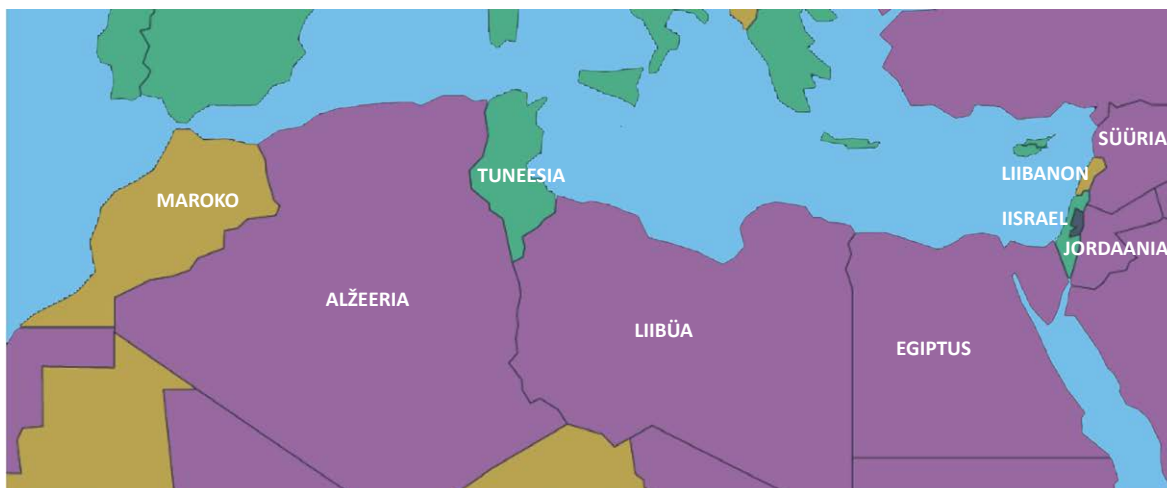
Regulaarne vägivald Gaza sektoris Iisraeli armee ja Hamasi vahel püsib alates 2008. aastast. Rahvusvahelise kogukonna kohalolu on enklaavis piiratud. Pole toimunud põhimõttelist muutust Iisraeli poliitikas, mis puudutab asunduste rajamist ja Gaza isoleerimist. Sellest tulenevalt jätkub tõenäoliselt ka lähiaastail ebakindlus ja rahulolematuus palestiinlaste seas, võimalikud on vägivaldpuhangud.

ELi lõunanaabruse järgnevate aastate peamiseks julgeolekuohuks on eeskätt terrorism ja ühiskondlik ebastabiilsus, väiksemaks ohuks riikide omavahelise suuremahulise sõja võimalus

Eelneva taustal on ELi lõunanaabruse järgnevate aastate peamiseks julgeolekuohuks eeskätt terrorism ja ühiskondlik ebastabiilsus, väiksemaks ohuks riikide omavahelise suuremahulise sõja võimalus. Kuigi ka Liibüas ja Süürias viibivad välismaised jõud, siis nende kohalolu on pikemas perspektiivis kahanev, rindejooned paljuski külmutatud. Äärmusorganisatsioonide tegevuse puhul on võtmeteguriks uue põlvkonna pealetulek. ISISi alistamisega Süürias ja Iraagis rahvusvaheliste koalitsioonivägede poolt kaasnes kümnete tuhandete islamiäärmuslaste (sh välisvõitlejad teistest riikidest) hukkumine. Ideoloogilises plaanis

² Florida, Richard. „The Geography of Foreign ISIS Fighters“. Bloomberg CityLab. 10.08.2016. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-08-10/the-geography-of-foreign-isis-fighters>. Vaadatud 13.01.2022.

³ Rahuvalvajate arvu tõstesti varasemalt 2000-lt rohkem kui 10 000-le.

Joonis 1. Eli lõunanaabruses põhinevad liberaalsel demokraatial vaid Tuneesia ja Iisraeli riigikorraldused (rohelisega), Liibanonis ja Marokos on tagatud vaid osa demokraatlike vabadusi (kollasega) ning enamikus piirkonna riikides need valdavalt puuduvad (lilla). Allikas: Freedom House 2021.⁶

tõi kalifaadi kokkuvarisemine endaga kaasa laiaulatusliku pettumuse. Islamiäärmuslusest kantud terrorirünnakute arv maailmas on ISIs alistamise järel olnud langustrendis.⁴

2020. aastate alguseks on islamiäärmusluse globaalne külgetõmme vähenenud. Samas võib oht kasvada koos uue põlvkonnaga, tekida võib äärmusluse uus laine. Rahvastiku juurdekasvu tingimustes valitseb enamikus Eli lõunanaabruse riikides endiselt suur varanduslik ja majanduslik ebavõrdsus ning tajutud sotsiaalne ebaõiglus, mis on endiselt äärmusluse tekke kaalukaimad põhjused. Eli vaatevinklist on olukord kõige murettekitavam põgenikelaagrites ning vanglates Süürias ja Iraagis, kus viibivad alaealised võivad langeda radikaalse propaganda ohvriks. Geopoliitilises plaanis mõjutab terrorismi levikut organisatsioonide tegevus Afganistanis ja Aafrikas, eriti mis puudutab võimalikku ressurside suunamist Eli lõunanaabruse riikidesse. Viimase kümnendi vältel pole see küll realiseerunud, kuna kohapealsed ISIs ja Al-Qaeda seotud haruorganisatsioonid tegutsevad suuresti autonoomselt ja keskenduvad peamiselt oma lokaalsetele konfliktidele. Äärmusorganisatsioonide maastik püsib globaalses plaanis killustatuna.⁵

⁴ Wilson Centre. „Report: Terrorism on Decline in Middle East and North Africa“. 11.12.2019. <https://www.wilsoncenter.org/article/report-terrorism-decline-middle-east-and-north-africa>. Vaadatud 13.01.2022.

⁵ Stewart, Scott ja Thomas Abi-Hanna. „The Global Jihadist Movement in 2020: The Threat Lens Forecast“. *Worldview*. 28.01.2020. <https://worldview.stratfor.com/article/global-jihadist-movement-2020-threat-lens-forecast>. Vaadatud 25.05.2022.

POLIITILISED SÜSTEEMID JA ARENGUSUUNAD

Sarnaselt julgeolekuga mõjutasid 2011. aastal kulmineerunud araabia revolutsioonid tugevalt Eli lõunanaabruse riikide sisepoliitilist arengut. Aastakümneid võimul olnud autokraadid Tuneesias, Egiptuses ja aastaid hiljem Alžeerias kukutati võimult. Regiooni monarhiates Marokos ja Jordaania survestati võime riigisüsteemi vähemalt näiliselt reformima ja kaasavamaks muutmata.⁷ Demokratiseerumise laine jäi piirkonnas siiski üürikeseks tulenevalt kahest tegurist.

Demokratiseerumise laine jäi piirkonnas siiski üürikeseks tulenevalt kahest tegurist

Esiteks halvendasid kodusõjad **Liibüas** ja **Süürias** piirkondlikku julgeolekut. ISIs kalifaadi väljakuulutamine 2014. aastal suurendas terrorismiohtu mitte ainult konfliktipiirkondades, vaid araabia riikides laiemalt. Eelneva taustal vähenes avalikkuses toetus ühiskonna ümberkorraldamisele, mida nähti kaasa aitavat

⁶ Kuigi see on käibel „vabaduse indeksina“, mõõdab Freedom House just nimelt liberaalse demokraatia vabadusi ja väärtusi. Freedom House 2021. „Global Freedom Status“. <https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=fiw&year=2021>. Vaadatud 13.01.2022.

⁷ Abouzzohour, Yasmina. „Heavy lies the crown: The survival of Arab monarchies, 10 years after the Arab Spring, Brookings“. March 8, 2021. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2021/03/08/heavy-lies-the-crown-the-survival-of-arab-monarchies-10-years-after-the-arab-spring/>. Vaadatud 13.01.2022.

kaosele.⁸ Teiseks takistas sisuliste muutuste elluviimist väliste jõudude sekkumine. Lahe-riikide hirm Moslemi Vennaskonnaga seotud poliitilise opositsiooni ees sundis Saudi Araabiat ja Araabia Ühendemiraate (AÜE) võimes-tama radikaalseid islamiste vastasseisus teiste mässulistega Süürias (2012), toetama rahaliselt Abdelfatah El-Sisi sõjaväelist riigipööret Egiptuses (2013) ja abistama sõjaliselt välimarssal Khalifa Haftarit Liibüas (2014).

Israelis on aastate lõikes püsinud demokraatlike väärtuste hoidmine. Riigis on vaba meedia ja toimuvad regulaarsed valimised. Sisepoliitilist stabiilsust, kuigi skandaaliderohket, ilmestab 2021. aasta võimuvahetus, mil ametist lahkus pikaajaline peaminister Benjamin Netanyahu. Suurimaks probleemiks on israeilis palestiinlaste ebavõrdne kohtlemine ühiskonnas ning olukord Gaza sektoris ja okupeeritud aladel Jordani jõe läänekaldal. Konkreetseid lahendusi, millel oleks israeli avalikkuses laiapindne toetus, pole neile probleemidele seni leitud.

Kuigi araabia ülestõusude edulooks peetav **Tuneesia** on tänapäeval lõunanaabruse riikidest üks demokraatlikumaid, siis pärast 2021. aastal toimunud president Kais Saiedi võimuhaaret on riik astunud demokraatlike väärtuste austamisel sammu tagasi. Presidendi volitusi suurendati, parlamendi töö peatati ja alustati uue põhiseaduse ettevalmistustega, mis eeldatavasti kinnistab tulevikus presidendi suurema rolli.⁹ Internetivabadus on riigis nende sündmuste taustal samuti vähenenud.

Kui Tuneesia puhul on trend murettekitav, siis vaatamata enam piiratud vabadustele on **Maroko** puhul ootused vastupidised. Ainsa lõunanaabruse riigina on seal viimastel aastatel suurenenud internetivabadus. Kuningavõim püsib stabiilsena, rahva rahulolematus on peamiselt seotud majanduslike väljakutsetega. Freedom House'i klassifitseeringu alusel samasse kategooriasse jäävas **Liibanonis** on poliitilise ebastabiilsuse ja majanduskriisi tõttu

rahulolematus võimuga suurem. Samas puudub riigis järsu autokratiseerumise oht. Liibanoni ühiskond on killustunud erinevate usu- ja rahvusgruppide vahel, kes kõik soovivad säilitada oma autonoomsust ning eriõigusi.

Ülejäanud lõunanaabruse riikides püsivad inimõiguste ja demokraatlike vabaduste tagamisel märkimisväärsed probleemid. **Alžeerias**, **Egiptuses** ja **Jordaanias** on võim koondunud kitsa kliki kätte, piiratakse vaba ajakirjandust ja aktivistide tegevust. Valimised toimuvad madala osalusega ja suuresti etteplaneeritud kujul. Olulist rolli mängivad armee ja sisejulgeolekuteenistused, kes sekkuvad aktiivselt ühiskonna toimimisse, piiravad vaba meediat ja kiusavad taga poliitilisi oponente. Riikide kõrge korrupsioonitase takistab samuti poliitiliste reformide läbiviimist.

Süürias on Bashar al-Assadi võim viimastel aastatel kinnistunud ja kontroll kasvanud. Opositsioon on riigist lahkunud ja tegutseb eksiilis, saades peamiselt tuge Türgilt. ÜRO vahendatavat poliitilist protsessi, mille eesmärgiks seati riigile uue põhiseaduse koostamine, pole saanud edu. Süüria võimud keelduvad järeleandmistest. Selle dünaamika sisuline muutumine on lähiaastail ebatõenäoline. Kuigi samuti kodusõjast räsitud, on **Liibüa** väljavaated paremad. Erinevalt Süüriast peetakse konflikti osapoolte vahel dialoogi ja toimib jagatud majandustegevus ühiste energiatarnete näol. Sõjalise patiseisu ja väliste jõudude osalise tagasitõmbumise valguses püsib võimalus laiaulatuslikumaks riiki ühendavaks poliitiliseks kokkuleppeks. Võtmetähtsusega on vabade presidendi- ja parlamendivalimiste korraldamine.

Suhtlust ELiga nähakse endiselt läbi erisuhete varasemate Euroopa koloniaaljõududega

VÄLISPOLIITILINE HOIAK

Araabia revolutsioonidel oli võrreldes sisepoliitikaga väiksem mõju ELi lõunanaabruse riikide välispoliitilisele hoiakule. Suhtlust ELiga nähakse endiselt läbi erisuhete varasemate Euroopa koloniaaljõududega. Sellest tulenevalt on frankofoonse Põhja-Aafrika (**Maroko**, **Alžeeria**, **Tuneesia**) peamiseks koostööpartneriks Prantsusmaa. Teistest Vahemere riikidest väärivad eraldi välja toomist Hispaania-Maroko ja Itaalia-Liibüa kahepoolsed suhted, mis pole

⁸ France 24. „From hope to agony, what's left of the Arab Spring?“. 17.12.2020. <https://www.france24.com/en/live-news/20201217-from-hope-to-agony-what-s-left-of-the-arab-spring>. Vaadatud 13.01.2022.

⁹ Arab News. „Tunisia's president says he will call constitutional referendum, elections next year“. 31.12.2021. <https://www.arabnews.com/node/1986511/middle-east>. Vaadatud 25.05.2022.

alati tingimata kõige paremad. Sarnaselt Põhja-Aafrikaga tähtsustavad Egiptus ja Jordaania endiste koloniaaljõudude kontekstis suhtlust Suurbritanniaga. **Liibanoni** jaoks on olulisim partner Euroopas Prantsusmaa.

2015. aastal seoses irregulaarse rändega pingestunud suhted on regioonis järk-järgult paranenud. Rändekoridorides liikumise piiramisele on kaasa aidanud lõunanaabruse riikide kaasamine. Geograafilise läheduse tõttu võivad põgenike ja migrantidega seotud probleemid tulevikus siiski taas kasvada. Võtmeteguriks on siinkohal Sahara lõunaosast tulenev võimalik rändesurve ja selle ärakasutamine ELi poliitiliseks survestamiseks lõunanaabruse riikide poolt. Kreeka-Türgi kõrval avaldub see oht näiteks Vahemere lääneosas Maroko ja Hispaania vahel.¹⁰

Egiptuse suurusest tulenevalt on riigi välispoliitika väga mitmepalgeline. ELi suurriikide ja Suurbritannia kõrval väärtustatakse koostööd USA ja teiste globaalsete jõududega (sh Venemaa, Hiina). Kairo vaatest on julgeolekuga seotud väljakutsed kasvavalt koondumas Vahemerelt kaugemale lõunasse, kus lahendust vajavad pinged, mis valitsevad suhetes Sudaani ja Etiopiaga.

Eriseisundis on **Liibüa**, kus Euroopa riikide kõrval mõjutavad riigi eri osi oma sõjalise kohaloluga Türgi, Venemaa ja Araabia Ühendemiraadid. Seni kuni konflikti osapoolte vahel pole püsivat poliitilist lahendust, puudub Liibüal ühtne välispoliitika. Prantsusmaa ja Itaalia kõrval mängib üha suuremat rolli Saksamaa, kes on aidanud kaasa sõjategevuse lõpetamisele ja liibüalaste omavahelise dialoogi edendamisele.¹¹

Lääne sanktsioonide vähenemine ei muuda märkimisväärselt **Süüria** strateegilist partnerlust Venemaaga. Sõjast räsitud Damaskuse sõjalis-poliitiline sõltuvus Moskvast kestab lähiaastail edasi. Küll aga tõi Süüria kodusõja jõujoonte muutus endaga kaasa uue hoiaku Süüria naabrite seas.¹² Režiimivahetuse asemel näevad Liibanon ja Jordaania kasvavat väärtust

koostööl Süüria valitsusega. Mõlema riigi vahetuks eesmärgiks on Süüria põgenike naasmine koduriiki ja piiride tugevdamine salakaubaveo vähendamiseks.

Joonis 2. Läbi Vahemere idaosa araabia riikide planeeritud gaasitrass, mille väljaarendamine on seni seisnud Süüria sõjategevuse taga. Allikas: *The National*.¹³

Süüria naasmist Araabia Liigasse toetavad põhimõtteliselt teisedki lõunanaabruse riigid, sh Egiptus, Tuneesia ja Alžeeria. Süüria võimude sõjakuritegude ja Lääne üldise vastuseisu tõttu ei hakata Damaskusega suhete taastamist rahvusvahelisel areenil siiski aktiivselt propageerima. Eeskätt nähakse koostöös praktilist lühiajalist kasu piirkondlike murekohade leevendamisel: põgenike naasmine, terrorismivastane võitlus ja energiatransiit.

Välispoliitika planeerimisel sõltub **Israel** julgeolekugarantide tõttu enim USAst. Kui varasemalt nägi Israel peamist ohtu oma julgeolekule lähtumas araabia riikidest, siis 2020. aasta vältel toimunud suhete normaliseerumise taustal on olulisemaks strateegiliseks ohuks jäänud selgelt Iraan. Selles valguses toimuvad Israeli jaoks probleemsed arengusuunad Lõuna-Liibanonis ja Süürias, kus on kasvanud Teherani-meelsete jõudude kohalolek. Iraani mõju piiramiseks on Israel valmis kasutama sõjalist jõudu.

Sarnaselt muu araabia maailmaga tajutakse ELi Lõunanaabruse riikides USA piirkonnast

¹⁰ Edwards, Sam. „Morocco uses migrants to get what it wants”. *Politico*. 19.05.2021. <https://www.politico.eu/article/morocco-uses-migrants-to-get-what-it-wants/>. Vaadatud 13.01.2022.

¹¹ Berliini protsess.

¹² Eeskätt pärast Venemaa sõjalist sekkumist 2015. aastal, millega kinnistus Bashar Al-Assadi positsioon.

¹³ The National. „Why plugging Lebanon’s power deficit is also an issue for regional gas supply”. 9.09.2011. <https://www.thenationalnews.com/business/energy/2021/09/09/why-plugging-lebanons-power-deficit-is-proving-difficult-for-regional-gas-supply/>. Vaadatud 20.07.2022.

tagasitõmbumist. Eeskätt mõjutab see Washingtoni peamisi partnereid: Iisraeli, Jordaniat ja mõnevõrra vähem Egiptust. Samas ei too USA-poolne oma positsiooni ümbervaatamine tõenäoliselt kaasa põhimõttelist muutust nende riikide välispoliitikas. Suurriikide omavahelise strateegilise konkurentsi tingimustes tähendab see pigem teistele (sh Euroopale) võimalust koostööd süvendada, kuivõrd USA asendada.

Sarnaselt muu araabia maailmaga tajutakse ELi Lõunanaabruse riikides USA piirkonnast tagasitõmbumist

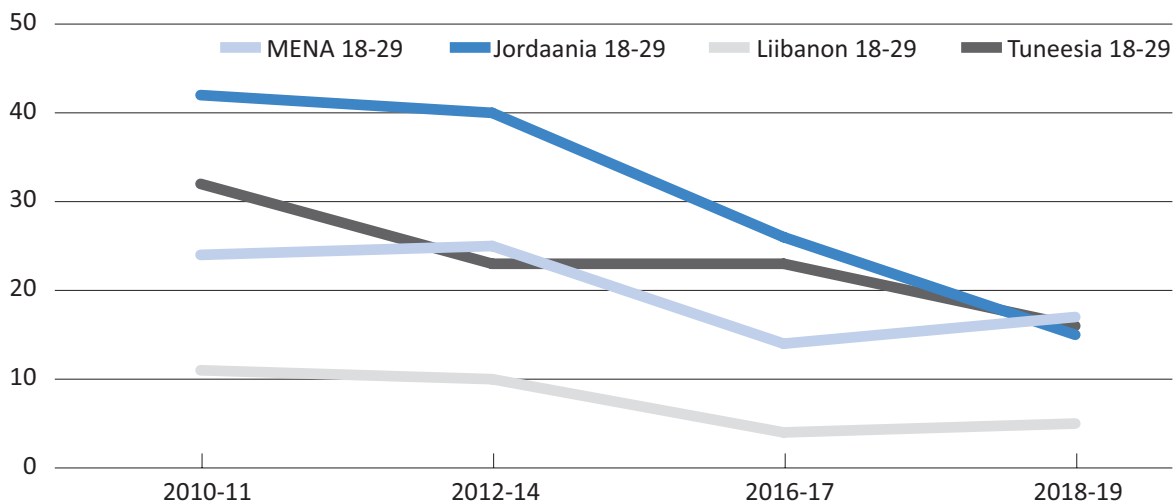
ELi vaatevinklist raskendab strateegilist dialoogi lõunanaabruses tugevate regionaalsete organisatsioonide puudumine. **Araabia Liiga** on lõunanaabruse riikide poliitikakujunduses teisejärguline. Lõunanaabruse riigid eelistavad konsolideeritud positsioonile kaasusepõhist pragmaatilist lähenemist. See sugust paindlikkust ilmestas Iisraeliga suhete normaliseerimise laine 2020. aastal. Kui varasemalt oli riikide hoiak olnud võrdlemisi ühtselt palestiinlaste ambitsioone toetav, siis praeguseks on toimunud selge killustumine.

MAJANDUSLIK ARENGUTASE JA POTENTIAAL

Enamik ELi lõunanaabruse riike kuulub Maailmapanga kvalifikatsiooni põhjal nende riikide sekka, kus on piiratud hulk ressursse, kuid kasvab rahva- ja tööealise elanikkonna arv. See laiapõhjalisem hinnang kehtib **Egiptuse, Liibanoni, Jordania, Tuneesia, Palestiina ja Maroko** kohta.¹⁴ Lõunanaabruse riikide elanike arv on alates 2000. aastast plahvatuslikult kasvanud. Selle protsessi kiirus ja paralleelselt toimuv ulatuslik linnastumine on toonud endaga kaasa märkimisväärse majanduskasvu. Ajavahemikus 2010–2018 kasvasid riikide majandused keskmiselt üle 4% aastas. Viimastel aastatel on majandustegevus aeglustunud, seda juba enne koroonakriisi. Eeskätt tuleneb see volatiilselt julgeolekulukorrast ja reformide visast elluviimisest. Vaatamata katsetele

Vaatamata katsetele pole suudetud ületada struktuurseid probleeme, millest olulisimad on korruptsioon ja suur tööpuudus noorte seas

pole suudetud ületada struktuurseid probleeme, millest olulisimad on korruptsioon ja suur tööpuudus noorte seas. Viimase kümne aasta jooksul on noorte hinnang võimalustele tööturul läbi lüüa langenud.

Joonis 3. Töövõimaluste loomine. % vastajatest, kelle väitel teeb valitsus head või väga head tööd. Allikas: Arab Barometer

¹⁴ McKee, Musa, Martin Keulertz, Negar Habibi, Mark Mulligan, Eckart Woertz. „Demographic and Economic Material Factors in the Mena Region“. *Middle East and North Africa Regional Architecture: Mapping Geopolitical Shifts, Regional Order and Domestic Transformations*. Working Papers, No 3, October 2017. <https://ec.europa.eu/research/participants/documents/downloadPublic?documentIds=080166e5b637d37e&appId=PPGMS>. Vaadatud 13.01.2022.

Hiina majanduslik huvi ELi lõunanaabruse vastu taandub laias laastus kahele tegurile. Hiina näeb piirkonnas võimalikku konkurenti „Vöö ja tee“ (*Belt and Road*) projektile. Teisalt tajub Peking regioonis koostöövõimalusi, eriti mis puudutab konfliktidest mõjutatud või nõrkade majandustega riikides taristu arendamist¹⁵ sarnaselt oma tegevusega Aafrikas.

Võttes arvesse Hiina globaalse mõju kasvu ja võimalikku konkurentsi Euroopaga Vahemere regioonis, tasub poliitika kujundamisel arvesse võtta Hiinaga kaasnevaid väljakutseid.

Vastavalt arvamusküsitlustele hindavad kasvavat partnerlust Hiinaga enim Jordaania ja Tuneesia elanikud; samas kui Pekingiga koostöö osas on negatiivsemalt meelestatud egiptlased ja alžeerlased.¹⁶

Korruptsioonitase lõunanaabruse riikides pole viimase kümnendi jooksul märkimisväärtset vähenemist näidanud. Kodusõdadest vaevatud Liibüa ja Süüria on Põhja-Aafrika ja Lähis-Ida kolme kõige kõrgema korruptsioonitasemega riikide seas. Varasemate režiimide kukutamisele vaatamata püsib korruptsiooniprobleem Alžeerias ja Egiptuses suures plaanis samal tasemel kui enne 2011. aasta araabia ülestõuse. Sarnane paigaltammumine kehtib ka Jordaania ja Maroko kohta, kus reformid pole suutnud korruptsiooni otsustavalt vähendada. Ainsana eristub lõunanaabruse riikidest Tuneesia, kus korruptsioonitase on viimase kümnendi vältel näidanud järkjärgulist langemist.¹⁷

Noorte tööpuudus püsib ELi lõunanaabruses suur. Probleem on ulatuslik kogu regioonis. Palestiinas on tööta 42%, Jordaaniast 37% ja Tuneesias 35% alla kolmekümneaastastest.¹⁸ Kõige madalam on töötus noorte seas Marokos, kuid sealgi on see viimaste aastate lõikes püsinud 22% ringis. Noorte majanduslik ebakindlus on kasvav ja valdav on soov võimalusel

emigreeruda.¹⁹ Noorte vaatest ei suuda valitsused teha piisavalt korruptsiooni väljajuurimiseks.²⁰

Maavarade poolest rikasteks (gaas, nafta, petrokemikaalid) riikideks saab lõunanaabruses pidada vaid **Alžeeriat** ja **Liibüat**, vähemal määral **Süüriat**. Araabia ülestõusude järel puhkenud kodusõdade tõttu on Liibüas ja Süürias maavarade kasutamine tunduvalt vähenenud.²¹ Juhul kui eelolevail aastail sõjalise konflikti ulatus riikides taandub ja olukord normaliseerub, siis energiavaldkonna tähtsus eeldatavasti taastub. Süüria ja Liibüa majandusvetes Ida-Vahemerel näidatakse maavarade kaevandamise vastu üles huvi nii Euroopas, Aasias kui ka naaberriikides.²²

Turismi osakaal lõunanaabruse majandustes jääb vahemikku 10–15%. Samas on turismi tähtsus teatud piirkondades kordades suurem, kuna mõnes paigas on see koos seotud eluvaldkondadega kohalike peamine sissetulekallikas. Eeskätt puudutab see kuurordipiirkondi Egiptuses (Siinai, Niiluse ülemjooks), Tuneesias (Djerba, Tripoli), Marokos (Marrakech, Rifi mäestik) ja Jordaaniast (Petra, Wadi Rum).

Israel eristub teistest lõunanaabruse riikidest oma majanduse mitmekesisusega. Oluline roll on kõrgtehnoloogilisel tootmisel, meditsiinis, infotehnoloogial ja kaitsetööstusel, kuid ka turismiteenustel ja loodust säästvate tehnoloogiate arendamisel. Israeli majandus on ühtlasi lõunanaabruse riikidest suurim, ületades seejuures piirkonna kõige rahvarohkemat riiki Egiptustki. Korruptsioonitase on võrreldes Araabia naabritega madalam, tööpuudus noorte seas puudutab peaaesjalikult riigis elavaid palestiinlasi.

Venemaa sissetungi valguses Ukrainasse on lõunanaabruse riikides teravnenud toidujulgeoleku küsimus, kuna paljud regiooni riigid

¹⁵ Hanso, Hille. „Hiina kui lahendus, mitte probleem“. *Edasi.org*. 10.06.2021. <https://edasi.org/84516/hille-hanso-hiina-kui-lahendus-mitte-probleem/>. Vaadatud 08.06.2022.

¹⁶ Robbins, Michael. „Is this China's Moment in MENA?“. *Arab Barometer*. 24.07.2020. <https://www.arabbarometer.org/2020/07/is-this-chinas-moment-in-mena/>. Vaadatud 08.06.2022.

¹⁷ Transparency International. „CPI 2020: Middle East & North Africa“. 28.01.2021. <https://www.transparency.org/en/news/cpi-2020-middle-east-north-africa>. Vaadatud 25.05.2022.

¹⁸ Kabbani, Nader. „Youth Employment in Middle East and the North Africa: Revising and Reframing the Challenges“. *Brookings*. 26.02.2019. <https://www.brookings.edu/research/youth-employment-in-the-middle-east-and-north-africa-revisiting-and-reframing-the-challenge/>.

¹⁹ Hanso, Hille. <https://edasi.org/65076/hille-hanso-lahis-ida-noored-naevad-oma-tulevikku-pigem-voorsil/>, 12.10.2020.

²⁰ Jamal, Amaney, Michael Robbins ja Salma Al-Shami. „Youth in MENA Findings from the Fifth Wave of the Arab Barometer“. *Arab Barometer*. 12.08.2020. <https://www.arabbarometer.org/wp-content/uploads/Youth-in-MENA-2020.pdf>. Vaadatud 13.01.2022.

²¹ Süüria naftatoodang kahanes sõja-aastail kaheksa korda: 400 000 barreilit päevas 2008. a alla 50 000 barreili 2018. a.

²² Bowlus, John V. „Eastern Mediterranean gas: Testing the field“. The European Council on Foreign Relations, 2021. https://ecfr.eu/special/eastern_med/gas_fields. Vaadatud 13.01.2022.

sõltuvad nende kahe riigi vilja sisseveost. Sõja mõjud impordile avalduvad kõige varem alles 2022. aasta lõpul, sõltudes suuresti saagikusest mujal maailmas. Keskpikas perspektiivis peab EL oluliseks kerkuse suurendamist toidutootmises kohaliku jätkusuutliku põllumajanduse arendamise kaudu.²³

Venemaa sissetungi valguses Ukrainasse on lõunanaabruse riikides teravnenud toidujulgeoleku küsimus, kuna paljud regiooni riigid sõltuvad nende kahe riigi vilja sisseveost

KOKKUVÕTE

2011. aasta araabia ülestõusud tõid endaga kaasa varasemate autokraatlike režiimide langemise mitmetes ELi lõunanaabruse riikides. Poliitiline ebastabiilsus ja puhkenud kodusõjad avaldasid tugevat mõju Euroopa julgeolekule kasvanud terrorismiohu ja rändesurve tõttu. Alates 2015. aastast on mõlemad tegurid olnud langustrendis. **Lõunanaabruse piirkondlik julgeolek paraneb**, otsene vahetum oht riikidevaheliseks kokkupõrkeks püsib vaid Iisraeli ja Liibanoni vahel. Sealsed arengud sõltuvad Iraani edasisest tegevusest ja Iisraeli reaktsioonidest.

Välispoliitika kujundamisel lõunanaabruse riikide suunal on oluline silmas pidada **demokratiseerumise trendi aeglast ümberpöördumist** suures osas piirkonna riikides. Enamikus riikides on probleeme inimõigustega, piiratakse iseseisvat meediat ja interneti kasutamist. Rahvusvahelise õiguse ja normidel põhineva maailmakorra eest seismise valguses saab Eesti jaoks väljakutseks ELi lõunanaabruse riikide soov taastada suhted Süüria režiimiga. Kõige vähem puudutab see uus dünaamika suhtlust Iisraeliga.

Elanike ebakindlus oma tulevikus osas, ebavõrdsus, korrupsioon ja reformide visa elluviimine pärsivad endiselt enamiku lõunanaabruse riikide majanduslikku arengut järgnevatel aastail.

Pikaajalise majanduskoostöö planeerimise üheks valikukriteeriumiks ELi lõunanaabruses peaks Eesti jaoks olema riikide **majanduskeskonna läbipaistvus**. Ilma süstemaatilise võitluse korruptsiooni vastu pole võimalik tagada strateegilise koostöö järjepidevust.

Pikaajaliste eesmärgistatud suhete arendamisel tuleb arvestada lõunanaabruse ajaloolisi erisuhteid Euroopa riikidega, kuna regiooni riigid näevad oma suhteid ELiga endiselt läbi endiste koloniaaljõudude prisma. Viimasele aitab kaasa tugevate piirkondlike organisatsioonide puudumine lõunanaabruses. Eesti jaoks on sellest olenevalt oluline kaaluda **partnerlusi** Vahemere lääneosa puhul Prantsusmaa, Itaalia, Suurbritannia ja Hispaania, idaosas Kreeka, Küprose ja Türgiga. Geopoliitilised pinged Vahemere idaosas lähiaastail küll pigem kasvavad ja julgeolekuolukord jääb volatiilseks.

2. ELI JA LIIKMESRIIKIDE POLIITIKA

ENP eesmärgid ja saavutused lõunanaabruses 2004. aastal loodud Euroopa naabruspoliitikat on nimetatud ELi kõige olulisemaks ja laiaulatuslikumaks välispoliitika instrumendiks. ENP peamiseks eesmärgiks on kanda naaberriikidesse üle ELi norme, väärtusi, reegleid ja regulatsioone, mistõttu saab seda vaadelda kui lakmustesti, mil määral õnnestub ELil end regionaalse ja globaalse normatiivse jõuna kehtestada. Samas on tegemist kõikehõlmava

ENP peamiseks eesmärgiks on kanda naaberriikidesse üle ELi norme, väärtusi, reegleid ja regulatsioone, mistõttu saab seda vaadelda kui lakmustesti

katusraamistikuga, kuhu on kaasatud erinevad olemasolevad poliitikad. Piirkondlik integratsioon on toimunud erinevates sektorites ja riikides eri kiirustel.²⁴

²³ Euroopa Komisjon. „The Commission acts in support of food security and resilience in the Southern Neighbourhood“. 06.04.2022. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news/commission-acts-support-food-security-and-resilience-southern-neighbourhood-2022-04-06_en. Vaadatud 08.06.2022.

²⁴ Schumacher, Tobias. „The European Neighbourhood Policy: the Challenge of Demarcating a Complex and Contested Field of Study“. Teoses *The Routledge Handbook on the European Neighbourhood Policy*, toimetajad Tobias Schumacher et al. (Routledge, 2018), 3.

ENP kujunes välja laienemise alternatiivina riikide jaoks, mis jäid 2004. aasta liitumiste järel ELi välispiiri taha, et arendada nendega lähedasmaid poliitilisi ja majanduslikke suhteid. Lõunanaabruses kaasati ENP raamistikku Alžeeria, Egiptus, Iisrael, Jordaania, Liibanon, Liibüa, Maroko, Palestiina, Süüria ja Tuneesia.

Ülesehituslikult jaguneb Euroopa naabruse poliitika rakendamine kaheks: esiteks, iga riigi jaoks kohandatud kahepoolset tegevuskavad, partnerlusprioriteedid või assotsieerimiskavad; teiseks, piirkondlikud, naabruskonnaülesed ja piiriülesed koostööprogrammid. Tegevuskavade eesmärgiks on „demokraatlike, sotsiaalselt õiglaste ja kaasavate ühiskondade arendamine, majandusliku integratsiooni ja hariduse edendamine, väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate ning põllumajanduse arendamine ning inimeste piiriülese liikumise hõlbustamine“.²⁵

EL on sõlminud assotsieerimislepingu Alžeeria, Egiptuse, Iisraeli, Jordaania, Liibanoni, Maroko ja Tuneesia ning Palestiina omavalitsusega (ilma ELi-poolse riikluse tunnustusega), mis ELi jutupunktide järgi on süvendanud kaubandusintegratsiooni, soodustanud poliitilist ja tehnilist dialoogi ning edendanud kultuurilist, majanduslikku, finantsilist ja sotsiaalset koostööd.²⁶

BARCELONAST LÕUNANAABRUSE UUENDAMISENI

Lõunanaabruse poliitika juured on 1995. aasta Barcelona protsessis, mille kulminatsioonina käivitati Euroopa – Vahemere piirkonna partnerlus (Euro-Mediterranean Partnership, EMP). Lisaks tulevastele ELi liikmesriikidele nagu Küpros ja Malta hõlmas see kõiki eespool loetletud ENP riike peale Liibüa, mis jäeti toona kõrvale riigile kehtestatud sanktsioonide tõttu. Kaasatud oli ka Türgi, mis kuulub laienemispoliitika

alla ja jäi seetõttu ENPst kõrvale.²⁷ Partnerluse eesmärgiks oli edendada koostööd ja rajada ühine piirkond, et tagada rahu, stabiilsus, majanduslik ja sotsiaalne areng. Sihtide saavutamiseks taheti muuhulgas kehtestada Euroopa-Vahemere vabakaubanduspiirkond 2010. aastaks ning edendada demokraatiat ja inimõiguste kaitset.²⁸

ENPd nähti kui laiaulatuslikku koostööd, mis ülesehituslikult toetus kolmele sambale: poliitiline ja julgeolekualane, majanduslik ja finantsiline ning sotsiaalne ja kultuuriline. Võib öelda, et üheski neist ei saavutanud EL kuigi võrd edu. Majanduslikku koostööd piirasid erisused produktiivsuses ja administratiivses võimekuses, vabaturumajanduse kõrvalejätmine põllumajanduses ning majanduste asümmeetrilisus Vahemere mõlemal kaldal. See jättis lõunanaabruse riigid ühesuunaliselt sõltuvaks Euroopa turust. Iisraeli kaasamine enne Oslo protsessi lõpuleviimist tähendas, et Lähis-Ida poliitilised konfliktid hakkasid varjutama Euroopa – Vahemere piirkonna partnerlust.²⁹

Naabreid eristatakse nende suhete läheduse järgi ning paremaid tingimusi pakutakse riikidele, kes on teinud reformide elluviimisel rohkem edusamme

2004 loodi ENP kui ühine raamistik, mis hõlmab nii ida- kui ka lõunanaabreid. ENP institutsionaliseeris senised Vahemere-suunalised poliitikad ning rajas koostööraamistiku, mis toetus kahepoolsetele suhetele ja tingimuslikkusele.³⁰ See tähendab, et naabreid eristatakse nende suhete läheduse järgi ning paremaid tingimusi pakutakse riikidele, kes on teinud reformide elluviimisel rohkem edusamme. Nii on EL pakunud edasijõudnud riikide staatust (*advanced*

²⁵ Jongberg, Kirsten ja Christos Trapouzanlis. „Southern Partners“. *Fact Sheets on the European Union, European Parliament*, oktoober 2021. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/173/southern-partners>. Vaadatud 13.01.2022.

²⁶ Euroopa Komisjoni teabeleht, „The EU and its Southern Neighbourhood“, november 2021. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2021-11/eu-southern-neighbourhood-partnership_en.pdf. Vaadatud 13.01.2022.

²⁷ Khader, Bichara ja Haizem Amirah-Fernández. „Thirty years of EU-Mediterranean Policies (1989–2019): an Assessment“. Elcano Royal Institute Working Paper 8/2020, 27 April 2020, 5.

²⁸ Amirah-Fernández, Haizem (toim). *A Moment to Reflect: Creating Euro-Mediterranean Bonds That Deliver* (CIDOB, Elcano Royal Institute and Friedrich Naumann Foundation for Freedom, 2021), 8.

²⁹ Khader, Bichara ja Haizem Amirah-Fernández. „Thirty years of EU-Mediterranean Policies (1989–2019): an Assessment“. Elcano Royal Institute Working Paper 8/2020, 27 April 2020, 7–8.

³⁰ Schumacher, Tobias. „The European Neighbourhood Policy: the Challenge of Demarcating a Complex and Contested Field of Study“. Teoses *The Routledge Handbook on the European Neighbourhood Policy*, toimetajad Tobias Schumacher et al. (Routledge, 2018), 3.

status) Jordaaniale ja Marokole. Iisraeliga on loodud tugevdatud partnerlus (*reinforced partnership*). Samas ei pakutud näiteks Süüriale ja Alžeeriale nii suurt finantsilist toetust ja poliitiline dialoog jäi jahedaks.³¹

ELi jaoks on oluliseks teemaks turulepääs ja rändevoogude haldamine. Läbirääkimised põhjalike ja laiaulatuslike vabakaubanduslepingute (Deep and Comprehensive Free Trade Agreement, DCFTA) sõlmimiseks toimuvad Maroko ja Tuneesiaga. Inimeste hõlpsamaks liikumiseks on EL sõlminud partnerluse Jordaania, Maroko ja Tuneesiaga, käimas on läbirääkimised Liibanoniga. Süüria kodusõjast ajendatult lõi EL piirkondliku usaldusfondi (Madadi fond), mis pakub toetust Süüria pagulastele nii riigi sees kui ka Liibanonis, Jordaanias ja Egiptuses.³²

Demokraatia ja hea valitsemistava kuuluvad endiselt ENP prioriteetide hulka, kuna EL püüab oma välispoliitika keskmes säilitada väärtusi ja normatiivset jõudu

ELi strateegiadokumentidest järeldeb, et ENP lähtealus on võimalik jagada **kolme perioodi**: 2003.–2010. aastal domineerisid stabiilsuse, hea valitsemistava ja arenguga seotud küsimused. Seejärel töid araabia ülestõusud 2011. aastal kaasa paar aastat kestnud tähelepanu demokraatia laiendamisele ja kodanike kaasamisele, mis 2015. aastaks oli asendunud ebastabiilsusest ja julgeolekust tulenevate hirmudega.³³ Demokraatia ja hea valitsemistava kuuluvad aga endiselt ENP prioriteetide hulka, kuna EL püüab oma välispoliitika keskmes säilitada väärtusi ja normatiivset jõudu.

2021. aasta aprillis kiitsid liikmesriigid heaks „Vahemere uue tegevuskava“,³⁴ milles pandi paika **viis eelistatud poliitikavaldkonda**: inimareng, hea valitsemistava ja õigusriik; digiüleminek; rahu ja julgeolek; ränne ja liikuvus; vastupanuvõime kliimamuutustele, energia ja keskkond. Samas ei tooda deklaratsioonis välja selgeid plaane, kuidas EL kavatses lõunanaabruse riikides reforme edendada, milliseid stiimuleid selleks pakutakse ning milliseid riske ollakse valmis taluma, et aidata lõunanaabruse riikidel muutusi läbi viia.³⁵

Uute teemadena käidi teatises välja digiüleminek ja rohepöörde. Digitaliseerumise peatükis (*flagship*) lubatakse, et EL aitab tugevdada piirkonna innovaatoreid kohalikul, üleriigilisel ja piiriülel tasandil, andes sealhulgas tehnilist abi innovatsiooni reguleerimisel, oskuste arendamisel ja hõlbustades seoseid üle Vahemere ja lõunanaabruse riikide seas.

Konkreetselt esitatakse dokumendis digitaliseerumist puudutavaid ettepanekud kolme riigi jaoks: **Maroko, Tuneesia ja Iisrael**. EL lubas toetada Marokot saamaks Horizon Europe uurimisprogrammi assotsieerunud liikmeks. Samuti lubati rahastada digitaalset infrastruktuuri ja tõhustada selle töökindlust, võimekust ja turvalisust. 2025. aasta digitaalse ülemineku strateegiast lähtuvalt lubas EL tugevdada Tuneesia majanduse digitaliseerimist, et edendada produktiivsust, stimuleerida uute töökohtade loomist ja tõsta e-valitsemise taset. Samuti lubas EL investeerida muuhulgas haridusse ja multi-sektoraalsesse digitaalsesse taristusse. Iisraeli puhul lubas EL tõhustada senist koostööd digi-, teadus- ja arendustegevuse valdkonnas.³⁶

³¹ Khader, Bichara ja Haizem Amirah-Fernández. „Thirty years of EU-Mediterranean Policies (1989–2019): an Assessment“. Elcano Royal Institute Working Paper 8/2020, 27 April 2020, 14.

³² Jongberg, Kirsten ja Christos Trapouzanlis. „Southern Partners“. Fact Sheets on the European Union, European Parliament, October 2021. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/173/southern-partners>. Vaadatud 13.01.2022.

³³ Cianciara, Agnieszka K. „Stability, Security, Democracy: Explaining Shifts in the Narrative of the European Neighbourhood Policy“. *Journal of European Integration*, No 39:1 (2017): 49–62. <https://doi.org/10.1080/07036337.2016.1256397>. Vaadatud 13.01.2022.

³⁴ Euroopa Komisjon. *Uuendatud partnerlus lõunapoolsete naaberriikidega. Vahemere piirkonna uus tegevuskava* (Ühisteatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele, JOIN(2021) 2 final) (Brüssel, 2021). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52021JC0002>. Vaadatud 26.05.2022.

³⁵ Amirah-Fernández, Haizam (toim). *A Moment to Reflect: Creating Euro-Mediterranean Bonds That Deliver* (CIDOB, Elcano Royal Institute and Friedrich Naumann Foundation for Freedom, 2021), 10.

³⁶ Euroopa Komisjon. *Uuendatud partnerlus lõunapoolsete naaberriikidega. Vahemere piirkonna uus tegevuskava* (Ühisteatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele, JOIN(2021) 2 final), 4–5 (Brüssel, 2021). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52021JC0002>. Vaadatud 26.05.2022.

Digiüleminek on Eesti jaoks tähtis, aga võib osutuda ka probleemseks teemaks. ELi poliitika eesmärgiks on süvendada koostööd küberturvalisuses ja kasutada digitehnoloogia võimalusi õiguskaitstes, kaitstes samal ajal inimõigusi ja tsiviilvabadusi. Samas pole piirkonna julgeolekuorganite varasem suhtumine inimõiguste kaitsele olnud sugugi plekitu.³⁷ ELi ja Eesti võimalused toetada piirkonna riikide digitaliseerumist sõltuvad paljuski nende demokraatia tasemest.

ELi ja Eesti võimalused toetada piirkonna riikide digitaliseerumist sõltuvad paljuski nende demokraatia tasemest

Rännet ja liikuvust tahetakse reguleerida ka 2020. a septembris Euroopa Komisjonis välja käidud uues ELi migratsiooni- ja asüülipaktis. See paneb ette siduda kutseharidus, ärivõrgustike loomine, regioonisisest väärtusahelad ja tsirkulaarne ränne, et aidata oskustöölistel liikuda ühest riigist teise või üle Vahemere. Põhja-Aafrikas on see võimatu, sest Alžeeria ja Maroko on omavahelise piiri sulgenud. Küll aga võib programm hõlbustada oskustöölise liikumist lõunast põhja.³⁸

ELi mõju lõunanaabruse riikidele ja suutlikkus oma eesmärgid – ehk euroopalike väärtuste ja normide omandamist, head valitsemistava, julgeolekut ning majanduslikku ja sotsiaalset arengut – edendada on olnud vähene

KRIITIKA: KUIDAS SOBITADA KOKKU JULGEOLEKUHUVID JA DEMOKRAATLIKUD VÄÄRTUSED?

ENP sisu ja edu(tust) on laialdaselt kritiseeritud eelkõige nõrkade tulemuste pärast. ELi mõju lõunanaabruse riikidele ja suutlikkus oma eesmärgid – ehk euroopalike väärtuste ja normide

omandamist, head valitsemistava, julgeolekut ning majanduslikku ja sotsiaalset arengut – edendada on olnud vähene. Ekspertide ja poliitikategijate hulgas on palju arutletud ka ENP põhialuste ja eesmärkide sobilikkuse üle. Kritiseeritud on nii seda, et EL ei ole piisavalt väärtuspõhine, kui ka seda, et liigne keskendumine väärtustele takistab teda olemast pragmaatiline ja omamast reaalselt mõju.

Kriitikast hoolimata on ENP püsinud ELi välis- ja julgeolekupoliitika keskmes ning selle tähtsust ELi mitmetasandilises valitsemissüsteemis on aina tõstetud. Naaberriikide olulisus ELi julgeolekule ja stabiilsusele on vaieldamatult suur. Lõunanaabruse puhul aitas Vahemere

Liidu loomine 2008. aastal ENPd depolitiseerida, kuna Vahemere Liit hõlmab ainult projektipõhist ja tehnilist koostööd. 2015. aastal sõdadest Süürias, Ida-Ukrainas ja Liibüas ajendatuna vastu võetud ENP muudatused „pragmatismi“ suunas, mis kahandasid ELi ambitsiooni tegeleda demokraatia juurutamisega naaberriikides, on seda kurssi tugevdanud.³⁹

ENP normatiivsus on seega nõrgenenud ja asendunud mingil määral „pragmatismiga“, kuid mitte kadunud. ELi normide rõhutamise on kaasa toonud eurolähenemise vaatepunkti, mis seob lähedalt partnerriigi sisepoliitilise olukorra ehk selle stabiilsuse, demokraatia taseme ja „Euroopa-meelsuse“ ning ELi suutlikkuse oma eesmärgid täita. ELi jutu- punktides on naaberriigid tõstetud privilegeeritud staatusesse teiste kolmandate riikidega võrreldes. See peaks peelduma ühistes väärtustes ja lähedasemates majandussidemetes, kuid tegelikkuses on need paljudel juhtudel piiratud.⁴⁰ ENP edukuse tingib naaberriikide valitsuste huvi ELiga kaasa mängida, aga vastuseta jääb põhiküsimus: miks peaksid lõunanaabruse riikide enamasti

³⁷ Ghilès, Francis. „Enhancing Economic Cooperation Between EU and Maghreb Countries: Algeria, Morocco and Tunisia“. CIDOB notes internacionales, No 249, April 2021, 2. https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/notes_internacionales/249/enhancing_economic_cooperation_between_eu_and_maghreb_countries_algeria_morocco_and_tunisia. Vaadatud 13.01.2021.

³⁸ *Ibid.*, 3. https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/notes_internacionales/249/enhancing_economic_cooperation_between_eu_and_maghreb_countries_algeria_morocco_and_tunisia. Vaadatud 13.01.2021.

³⁹ Schumacher, Tobias. „The European Neighbourhood Policy: the Challenge of Demarcating a Complex and Contested Field of Study“. Teoses *The Routledge Handbook on the European Neighbourhood Policy*, toimetajad Tobias Schumacher et al. (Routledge, 2018), 4–5.

⁴⁰ Venturi, Bernardo ja Silvia Columbo. „Rethinking EU Leadership in the „Neighbourhood“: Limits and Ambitions“. *Istituto Affari Internazionali Commentaries* 21, No 1, January 2021, 3. <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/rethinking-eu-leadership-neighbourhood-limits-and-ambitions>. Vaadatud 13.01.2022.

autokraatlikud valitsused tegema reforme, mis nende võimu võiks õõnestada?⁴¹

Ka Eesti seisab silmitsi küsimustega, mida tähendab suhtluses lõunanaabritega väärtuspõhisus ja kuidas sobitada kokku soovi tõrjuda ohte Euroopa julgeolekule ning ühtlasi edendada demokraatiat ja inimõigusi

Samas leitakse analüüsid, ⁴² et konflikt väärtuste ja huvide vahel, millesse EL kinni jäi, on väärdihhotoomia. Väärtuste edendamise nimel oleks pidanud survestama lõunanaabruse riike läbi viima tegelikke demokraatlikke reforme, aga lühiajalised huvid nõudsid heade suhete hoidmist autokraatlike režiimidega. Huvide kitsas defineerimine tõi kaasa väärarusaama, justkui peaks tingimata valima julgeoleku ja lõunanaabruse riikide demokratiseerumise vahel. Dihhotoomia püsimine on mittemokraatlike valitsuste huvides, sest see tugevdab *status quo*'d eelistavaid jõude. ⁴³ Muutuste pärssimine võib aga vallandada suurema ebastabiilsuse ja ebatervisuse laine tulevikus. ⁴⁴

Niie pragmatismi suunas on sisaldanud endas soovi pöörata senisest enam tähelepanu piirkonna julgeolekule, kuna on selge, et ebastabiilsus naaberriikides kandub üle ELi. Liikmesriikidele on valmistanud eriti muret rände haldamine ja terrorismi tõkestamine. Samas on ELis rõhutatud, et jätkusuutlik stabiilsus ja julgeolek põhineb heal valitsemistaval ja inimõiguste austamisel. Seega lähtub EL põhimõtteliselt endiselt paradigmat, et julgeolek

ja väärtused käivad käsikäes, kuid igapäevases suhtluses on tasakaalu leidmine huvide ja väärtuste vahel tihti keeruline ning tegelikkuses ei ole seni leitud tõhusaid vahendeid nende eesmärkide saavutamiseks.

Ka Eesti seisab silmitsi küsimustega, mida tähendab suhtluses lõunanaabritega väärtuspõhisus ja kuidas sobitada kokku soovi tõrjuda ohte Euroopa julgeolekule ning ühtlasi edendada demokraatiat ja inimõigusi.

Anna Lindhi fond

2004. a otsustasid ELi ja lõunanaabruse riigid asutada **Anna Lindhi fondi** (ALF) peakorteriga Aleksandrias. Fondi loomine tõukus ELi varasemast kogemusest sotsiaalse ja kultuurilise koostöö edendamisel, mis ei toonud soovitud tulemusi ega viinud ühiselt vastuvõetavate normide kujunemiseni. Seetõttu lõi toonane Euroopa Komisjoni president Romano Prodi 2003. aastal „Tarkade meeste rühmituse Vahe-mere kultuuride dialogiks“, mis omakorda viis Anna Lindhi fondi loomiseni 2004. aastal. ALFist sai esimene Euroopa Liidu ja Vahe-mere piirkonna partnerriikide ühiselt loodud dialoogiasutus. See on kodanikuühiskonna organisatsioonide võrgustik, mille eesmärk on sõnastatud järgmiselt: „Vajame uusi narratiive, pakumaks alternatiivi vastasseisule, millega ühiskonnad tänapäeval silmitsi seisavad. Dialoog aitab kaasa sallivusele ja vabadusele, see avardab vaatenurki, abistab avalikus elus osalemisel ning annab kodanikele lootust ja julgust.“⁴⁵

ALF tahab anda kõlapinda noorte häältele, mõjutada poliitikakujundajaid, arendada linnade kultuurivahetust ning edendada üksteiselt õppimist. Eesti võrgustikuga on ühinenud 16 liiget (nii MTÜd kui ka eraisikud). Fondi tegevus aeglustus pandeemia ajal, kuid 2020 sai MTÜ Mondo rahastuse projektile „Vanasõnad kõrvuti“ (*Proverbs for Parleys*). Partnerid olid Türgi, Liibanon ja Eesti ning projekti eesmärgiks oli algatada kultuuridevaheline dialoog vanasõnade võrdlemise kaudu, mida kogusid noored oma päritoluriigist. Projekt aitas tutvustada noortele enda ja teiste pidevas arengus olevat kultuuripärandit ja ühiskondlikke väärtusi. Tehti vanasõnaraamat, kuhu lisati harjutusi, mida saab kasutada õppematerjalina kolmes riigis. Lisaks raamatule valmis ka rändnäitus.

⁴¹ Khader, Bichara ja Haizem Amirah-Fernández. „Thirty years of EU-Mediterranean Policies (1989–2019): an Assessment“. Elcano Royal Institute Working Paper, No 8. 27.04.2020, 14–15.

⁴² Colombo, Silvia *et al.* „The Art of the (Im)Possible: Sowing the Seeds for the EU’s Constructive Engagement in the Middle East and North Africa“. *Middle East and North Africa Regional Architecture Final Reports*, No 4, April 2019, 1–16. https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/project_papers/menara_papers/final_report/the_art_of_the_im_possible_sowing_the_seeds_for_the_eu_s_constructive_engagement_in_the_middle_east_and_north_africa. Vaadatud 13.01.2022.

⁴³ Amirah-Fernández, Haizem *et al.* (toim). *A Moment to Reflect: Creating Euro-Mediterranean Bonds That Deliver* (CIDOB, Elcano Royal Institute and Friedrich Naumann Foundation for Freedom, 2021), 9.

⁴⁴ Venturi, Bernardo ja Silvia Columbo. „Rethinking EU Leadership in the „Neighbourhood“: Limits and Ambitions“. *Istituto Affari Internazionali Commentaries* 21, No 1. 06.01.2021, 9. <https://www.iai.it/en/publicazioni/rethinking-eu-leadership-neighbourhood-limits-and-ambitions>. Vaadatud 13.01.2022.

⁴⁵ Anna Lindh Foundation. <https://www.annalindhfoundation.org/>. Vaadatud 30.05.2022.

Alates 2020. aastast juhib ALFi võrgustikku Eestis MTÜ Mondo. 2021. aastal korraldas ALFi võrgustik Eestis moderaatorite koolituse, et kasvatada liikmete suutlikkust juhtida edukalt arutelusid ja keerulisi avalikke vestlusi. Samuti tehti kultuuridevahelise dialoogi töötube. 24. märtsil korraldas Eesti võrgustik loomingulise kirjutamise töötoa.

ALFi projekte rahastavad liikmemaksudest ühinenud liikmesmaad ning Euroopa Liit. Fondi töö jätkub ning juunis 2022 avanevad uued rahastusvoorud, näiteks soodustamaks teadlaste või kultuuritegelaste piiriülest liikumist või koolituste korraldamist. Eesti aastane panus on 20 000 eurot. Kuna võrgustikke, mis ühendaksid Vahemere mõlemat kallast, peaaegu ei eksisteeri, on see väike panus meie Euroopa-Vahemere suhetesse. ALFi rahastuse saamine on bürokraatlik, töö pisut kaootiline ja tihti aeglane. Võrgustiku uus juht otsib ennenamitud murekohtadele lahendust ning võib loota, et koostöö liikmete vahel paraneb veelgi.

Vahemere Liit

ENP elluviimist lõunanaabruses täiendab ka 2008. aastal loodud **Vahemere Liit** (VL), mille peakorter asub Barcelonas. VL on valitsustevaheline organisatsioon, kuhu kuulub 42 Euroopa ja Vahemere piirkonna liikmesriiki: 27 ELi liikmesriiki ja 15 Vahemere piirkonna partnerriiki Põhja-Aafrikast, Lääne-Aasiast ja Lõuna-Euroopast. Vahemere Liit pakub foorumit piirkondliku koostöö ja dialoogi edendamiseks ning konkreetsete projektide ja algatuste rakendamiseks, millel on mõju liikmesriikide kodanikele. **Prioriteetsed valdkonnad** VLi tegevuses on majandusareng ja tööhõive; kõrgharidus ja teadusuuringud; sotsiaal- ja tsiviilüksimused; vesi ja keskkond; transport ja linnaarendus; energeetika ja kliimameetmed. Alates 2012. aastast on VLi märgise saanud üle 60 piirkondliku koostööprojekti, mille eelarve on üle viie miljardi euro.

Vahemere Liidu konverentsi „Digipööre ja tuleviku digioskused“ korraldasid 2019. aastal Tallinnas ühiselt Eesti välisministeerium, VLi sekretariaat ning Saksa GIZ. Konverentsil keskenduti digitehnoloogiale üleminekule (sh e-valitsuse alustalad), et suurendada majanduskasvu ja kasvatada toetust digipöördetele. See tõi palju vajalikke kontakte.

Kuna Eesti pole Vahemere maa, siis on VLiiga pigem vähe kokkupuudet. VLi positiivseks pooleks peetakse konkreetset, korraldatud üritusi, arutatavaid teemasid, konverentse ja mitmepoolseid kohtumisi, mida Eesti on käinud vaatlemas. Eelkõige suhtleb Eesti siiski kohaolu näitamiseks, sest VLil jääb puudu efektiivsusest. Selle tööd pörsib Iisraeli-Palestiina konflikt ning Iisraeli ja araabia riikide vastasseis.

VALITUD LIIKMESRIIKIDE HUVID JA TEGEVUS

Eesti tegevust aitab mõtestada teiste liikmesriikide tegevuse analüüs. Uuringu raames intervjueriti nelja ELi riigi eksperte, et tutvuda vastavate riikide kogemustega lõunanaabruse regioonis ja uurida nende soovitusi ja ootusi Eestile. Erinevate riikide lähenemise põhjal saab otsida Eestile sobivaid eeskujusid ja partnereid, püüda vältida teiste tehtud vigu ning õppida nende saavutustest. Riikide valikul lähtuti sellest, et on kasulik tutvuda erinevate mudelitega. Kõige lähedasemat eeskujut pakub Eesti jaoks Soome; suhteliselt väike ja lõunanaabrusest kaugemal on ka Austria. Kreeka (kel on väikeriigina Eestiga sarnaselt kasinad võimalused oma huvide teostamiseks) ja Prantsusmaa seevastu kuuluvad riikide hulka, kellel on regioonis tugevad ajaloolised suhted ja erihuvud.

SOOME

Sarnaselt Eestiga ei ole Soomes ELi lõunanaabruses sügavaid strateegilisi huve, mistõttu seisukoha kujundamisel toetutakse ELi raamistikule. Arengukoostöö raames on Soome jaoks on prioriteetsed riigid selles regioonis juba aastaid **Tuneesia** ja **Egiptus**. Viimastel aastatel on aga suhtumine regiooni ja kogu Aafrika mandrisse muutunud, nüüd rõhutatakse partnerlust ja äritegevuse edendamist. Sellest vaatest on tõusnud suhteliselt stabiilse riigi **Maroko** osatähtsus, kellega seoses nähakse tulevikus uusi koostöövõimalusi.

Intervjuudes Soome diplomaatidega kerkisid esile kaks dilemmat, mis on tähelepanuväärseid ka Eesti poliitika kujundamisel regioonis. Esiteks, kuidas leida tasakaal inimõiguste ja ärihuvide edendamise vahel. Soome jaoks on inimõigused, sh naiste õigused, ja hea valitsemistava edendamine traditsiooniliselt tähtsad arengukoostöö prioriteedid. Ent nende

eesmärkide täitmine lõunanaabruse regioonis on keeruline. Küsimuse tuum ei seisne valiku

ka aktiivne panustamine Mali sõjalistes operatsioonides.

Viimastel aastatel on aga suhtumine regiooni ja kogu Aafrika mandrisse muutunud, nüüd rõhutatakse partnerlust ja äritegevuse edendamist

tegemises inimõiguste või ärihuvide vahel. Pigem tuleb leida vastus küsimusele, kuidas on üldse võimalik lõunanaabruse riikides inimõiguste ja hea valitsemistava kasuks tööd teha. Lihtsalt oma seisukohtade deklareerimine ja näpuvibutamine ei too oodatud tulemusi; lisaks võib see kahjustada muud koostööd, sh ärihuve. Dilemmale lihtsaid lahendusi ei ole, kuid hea valitsemistava edendamisel võib abi olla selle sidumisest partnerriikide majandusliku arengu potentsiaaliga. Teiseks pakub koostöö kodanikuühiskonna organisatsioonidega võimalusi edendada inimõigusi ja naiste õigusi.

Ärihuvide vallas nähakse Soomes tulevikuvõimalusi seoses kliimamuutuste mõjude haldamise ja energiatõhususe parandamisega

Ärihuvide vallas nähakse Soomes tulevikuvõimalusi seoses kliimamuutuste mõjude haldamise ja energiatõhususe parandamisega. Üheks väljakutseks on tekitada Soome ettevõtete hulgas huvi regiooni vastu. Takistuseks võib saada julgeoleku ja poliitilise olukorra ebastabiilsus.

Teine dilemma on tasakaalu leidmine kahepoolse koostöö ja multilateraalses koostöös osalemise vahel. Soome on suurendanud panustamist ÜRO struktuuride kaudu (nt naiste õiguste ja migratsiooni teemadel); ühtlasi on kahepoolse koostöö suhteline osakaal vähenenud. Suurte multilateraalsete koostööprojektide kaudu loodetakse saavutada suuremat mõju. Samas kaotab Soome nähtavust regioonis ja omistamistunnet (*ownership*), mida annab kahepoolne koostöö. Lisaks hindavad Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika riigid kõrgemalt kahepoolseid suhteid, nii et liialt ÜRO ja Euroopa Liidu institutsioonide tegevusele toetuda ei ole kasulik.

Soome näeb Eesti jaoks võimalust rakendada oma positiivset digikuvandit ja -eksperitiisi, mis on ka lõunanaabruse regioonis tuntud. Positiivset nähtavust, mh Marokos, on Eestile andnud

KREEKA

Nagu Eestilgi, on Kreekal väikeriigina piiratud ressursid ELi lõunanaabruse regioonis oma huvide teostamiseks. Eesti ja Kreeka välispoliitilised huvid erinevad selle võrra, et Kreeka ELi lõunanaabruse poliitika eesmärgiks on olnud mitte huvid lõunanaabruses *per se*, vaid eelkõige Türgi ambitsioonide tasakaalustamine. Kreekal on head suhted **Egiptusega**, ajalooliselt **Palestiina**, **israeli**, **Liibanoni**, **Süüria** ja **Iraaniga**. Ida-Vahe-mere loodusvarade osas tehakse välispoliitika kujundamisel koostööd **Küprosega**. Teine erisus Eestiga on Kreeka eesmärk toetada Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika regioonis (MENA) usulist pluralismi, sest ELi lõunanaabruse riikides on palju õigeusukirikuid. Nii on üks Kreeka sõnumeid see, et mida usuliselt mitmekesisem on ühiskond, seda tugevam see on.

Kreeka intervjueeritavad on ELi lõunanaabruse poliitika osas võrdlemisi kriitilised. Nad ütlevad, et sel puudub ühtne poliitiline eesmärk. Nenditakse, et selleks, et EL saaks seada sihtriikidele tingimusi, on esmalt vaja selgitada, mida tingimuste täitja sellest võidab.

Kreeka intervjueeritavad soovitasid Eestil mitte sekkuda ega seisukohti võtta konfliktide suhtes, mida ise ei suudeta mõjutada. Samuti pole kasulik kujundada oma välispoliitikat kahe riigi vahelisest konfliktist lähtudes, nt Iraani-lisraeli konfliktist. Ühegi vaenutseva poolega ei ole mõtet liituda, kuna MENA konfliktid on keerulised, osalised muudavad pidevalt liitlassuhteid, ning see on trend, mida meie muuta ei saa. On kahjulik siseneda ükskõik millisesse MENA konflikti, kui endal pole vahendeid seda suunata. Sekkuda võib vaid siis, kui on olemas suutlikkus asjade käiku mõjutada.

Kõigil MENA riikidel on oma potentsiaal. Eesti võib olla neutraalne ja sõbralik ning näidata üles mõistmist, et turvalisuse ja julgeoleku teemadel on sotsiaalpoliitilised juured ning probleeme tuleb lahendada mitmel tasandil, kaasa arvatud arenguabi.

Eesti sõnumiks võiks olla usuvabaduse teema ja naiste jõustamine, sh arvestades kohaliku kultuuri eripärasid. MENA majanduse mootor

on väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted. Väikeriikidel nagu Eesti on palju väikese ja keskmise suurusega ettevõtteid, sel tasandil saaks tutvustada parimaid äripraktikaid, õpetada töhusust, esitleda IT-lahendusi ning selle kaudu ärisuhteid arendada. MENA riigid ei karda väikeriike nagu Kreeka või Eesti, meid ei peeta kolonisaatoriteks, kes tahavad domineerida, dikteerida ja kohalikku poliitikat mõjutada või oma huve peale suruda. Meid ei kahtlustata selles, et meil on varjatud agenda, mida tahame suhete arendamisel ära kasutada.

MENA riigid ei karda väikeriike nagu Kreeka või Eesti, meid ei peeta kolonisaatoriteks, kes tahavad domineerida, dikteerida ja kohalikku poliitikat mõjutada või oma huve peale suruda

AUSTRIA

Intervjueeritud diplomaatide sõnul on Austria Lähis-Idas kõige tihedam koostöö Jordaania ja Iisraeliga; Põhja-Aafrikas jääb Austria suhtlus põgusamaks. Austria ja Iisraeli suhted on tingitud eelkõige ajaloost, sealhulgas II maailmasõja pärandist. Seetõttu pole need suhted võrreldavad suhetega teiste lõunanaabruse riikidega. Viin soovib arendada strateegilist partnerlust **Iisraeliga** ja uue strateegilise partnerluse ühisdeklaratsiooni allkirjastamine on kavas lähikuudel.⁴⁶ Samuti on Iisrael kõige tugevama majandusega riik regioonis, mis soodustab koostööd. Strateegiline partnerlus on saavutatud ka **AÜEga** (mis ei kuulu lõunanaabruse riikide hulka). Siin on oluline see, et AÜE-l on omakorda head suhted Iisraeliga, mis soodustab koostööd **Austria, Iisraeli ja AÜE** vahel.

Kaitse- ja julgeolekuvaldkonnas teeb Austria teatud koostööd **Jordaaniaga**, sh toimub sõjaväeline väljaõpe ja viiakse läbi õppusi nii Jordaania kui ka Austrias. Jordaania annab Austriale võimaluse trennida sõjapidamist kõrbetingimustes. Koostööd tehakse ka ÜRO rahuvalveoperatsioonides, kuhu panustavad nii Austria kui ka Jordaania. Samas proovib Austria juba mitu aastat jõuda relvajõudude kokkuleppeni oma vägede staatuse reguleerimiseks.

⁴⁶ „PM Bennett speaks with Austrian Chancellor Karl Nehammer“. Ministry of Foreign Affairs of Israel. 18.05.2022. <https://www.gov.il/en/departments/news/pm-bennett-speaks-with-austrian-chancellor-nehammer-18-may-2022>. Vaadatud 08.06.2022.

Paraku pole veel lahendatud seda takistavate erisuste probleemi ei Austria ega Jordaania seadusandluses.

Väga head suhted on ka **Liibanoniga**, sh sõjanduse ja julgeoleku alal, tehakse koostööd UNIFILi raames.⁴⁷ **Egiptus** on Austria jaoks väga oluline partner eelkõige majanduse valdkonnas, aga oluliseks peetakse ka turismi, vähemal määral julgeolekuvaldkonda. Just Egiptuse puhul nähakse suurimat veel kasutamata potentsiaali (kahepoolseks) koostöök. Austria suhtleb ka **Tuneesia, Alžeeria ja Marokoga**. Tihedamalt lävitakse just Marokoga nii majandussfääris, näiteks alates 1970. aastatest infrastruktuuri arendamisel, kui ka kaitsevaldkonnas, kus Austria teeb kahepoolset koostööd.

Austria proovib teha lõunanaabruse riikidega koostööd rände haldamisel ja (illegaalse) migratsiooni peatamisel. Peamiselt keskendutakse Magribi maadele ning Egiptusele ja Liibanonile, kust seni pole ränne suur olnud, aga seal on süvenemas humanitaarkriis. Samuti teeb Austria rändevoogude haldamisel koostööd teiste ELi liikmesriikidega.

Austria strateegilised huvid regioonis ei erine oluliselt ELi huvidest. Austria eesmärgiks on edendada lõunanaabruses stabiilsust, demokraatlikke väärtusi ja majandust. Austria vaatest panustab EL MENA regiooni aktiivselt ressursse ning keskendub aina rohkem nendele probleemidele, mis on ka Austria jaoks olulised ehk migratsioon, inimõigused ja demokraatia. Samas märgivad Austria eksperdid, et Lähis-Ida

Aina suurema mõju saavad kliimamuutustest tingitud probleemid ja veepuudus, mis tõstab vajadust veepuhastuse ja teiste selle valdkonna ekspertide järele

riikides on mitmeid probleeme, mis takistavad suhete arendamist. Murekohaks on inimõigused, tõsiseid puudusi on riikide valitsemises. Ebastabiilsus, terrorism, sõda Süürias ja Liibüas ning julgeolekuprobleemid Alžeerias on suured proovikivid. Lisaks jääb puudu ressurssidest (nt

⁴⁷ UNIFIL – United Nations Interim Force in Lebanon. UNIFILis on kaasatud praegu üle 200 Austria rahuvalvaja, esimesed Austria väed liitusid UNIFILiga 2011. aastal. Vt rohkem <https://unifil.unmissions.org/>.

vesi, elekter, vili jne), probleeme on ka ebapiisava haridusega. Prognoositakse, et aina suurema mõju saavad kliimamuutustest tingitud probleemid ja veepuudus, mis tõstab vajadust veepuhastuse ja teiste selle valdkonna eksperthiiside järele.

Eesti väiksuse ja saatkondade vähesuse tõttu ei ole Eesti tegevus lõunanaabruse riikides Austria esindajatele nähtav, erinevalt näiteks Põhja-Ameerikast. Samas leitakse, et Eesti ja Austria võivad leida ühise keele Palestiina küsimuses. Samuti oleks võimalik koostöö Iisraelis ja Egiptuses, kuna neis maades on Eestil saatkonnad. Eriti just digivaldkonnas paistab Iisrael silma kui tehnoloogiliselt kõrgelt arenenud maa. Koostööperspektiivi on ka küberkaitse valdkonnas, mis on oluline nii Eesti kui ka Iisraeli jaoks.

PRANTSUSMAA

Prantsusmaal on tihedad sidemed ja koostöö mitme MENA riigiga, mis on kujunenud ajaloolistel, kultuurilistel ja julgeolekukaalutlustel. Prantsusmaal on oma araabia maade poliitika alates president Charles de Gaulle'ist – *Politique arabe de la France*. Vajadus panustada nende riikide arengusse põhineb eelkõige soovil vähendada rändesurvet ja terrorismi.

Vajadus panustada nende riikide arengusse põhineb eelkõige soovil vähendada rändesurvet ja terrorismi

Alžeeria, Maroko ja Tuneesia on kolm võtmeriiki, kellega Prantsusmaal on kõige tihedamad sidemed Magribis. Need on ka frankofoonsed riigid. Sellega seoses peetakse kasulikuks 5 + 5 foorumit.⁴⁸ Prantsusmaal on väga aktiivne koostöö **Maroko** ja **Tuneesiaga** majandus- ja kultuurivaldkonnas. Marokos on koostöö paljuski seotud migratsiooni- ja julgeolekuküsimustega. Suhetes **Alžeeriaga** on prantslaste peamine eesmärk saavutada lepe kahe riigi vahel. Alžeeria on Prantsusmaa jaoks nii sise- kui ka välispoliitiline probleem, sest Prantsusmaa seob selle riigiga pikk konfliktierikas ajalugu. Lähis-Idas on Prantsusmaa peamised partnerid **Egiptus** ja **Liibanon**. Head suhted on ka **Jordaaniaga**.

⁴⁸ Lääne-Vahemere foorum, mida nimetatakse 5 + 5 dialoogiks; sinna kuuluvad: Alžeeria, Prantsusmaa, Itaalia, Liibüa, Malta, Mauraania, Maroko, Portugal, Hispaania ning Tuneesia.

Kõigi nende riikide suunal aetakse väga aktiivset poliitikat ja käib suhtlus ajaloolistel (koloniaalajastu sidemed v.a Egiptus), geograafilistel (lähedus), kultuurilistel (nt frankofoonsed riigid) ja inimlikel (suur araablaste diaspora paikneb Prantsusmaal) põhjustel. Suurimat potentsiaali edasiseks majanduslikuks, poliitiliseks ja kultuuriliseks koostööks nähakse Egiptusel, Marokol ja Liibanonil.

Suhted Iisraeliga on nüansirikkad, sest ühelt poolt seob Prantsusmaa Iisraeliga koostööpartnerlus, teisalt toetavad nad Palestiinat ning kritiseerivad Iisraeli inimõiguste rikkumises.

Prantsusmaa strateegia lõunanaabruses on keskendunud julgeoleku-, migratsiooni- ja majandusküsimustele. Siin on Prantsusmaa saavutanud ka teatud edu. Prantsusmaa on oma varasemat araabia poliitikat muutnud ega toeta enam autoritaarseid režiime, vaid pooldab MENA riikide demokratiseerumist.

Prantsusmaa investeringud regioonis on endiselt kõrgel tasemel, hoolimata konkurentsist teiste riikidega (sh Türgi ja Hiina). Sarnaselt Kreeka ekspertidega tõid Prantsusmaa intervjuueeritavad välja, et lõunapoolsetele riikidele suunatud ELi finantseerimisvahendid on ebapiisavad idapoolsetele Euroopa Liidu riikidele suunatud rahaga võrreldes.

Prantsusmaa eksperdid näevad vähe potentsiaalseid koostöövõimalusi Prantsusmaa ja Eesti vahel, kuigi ühe asjatundja hinnangul on koostöö puudumine probleemiks ning võimalikke puutepunkte tuleks siiski leida. Näiteks võiks selleks osutada ühistegevus arengukoostöös agentuuriga Agence française de développement⁴⁹.

⁴⁹ Prantsuse Arenguagentuur (Agence française de développement, AFD) on avalik-õiguslik finantsasutus, mis tegeleb Prantsuse välispoliitika elluviimisega ning aitab muu hulgas võidelda vaesusega ja edendada säästvat arengut. AFD tegutseb Lähis-Idas, Aafrikas, Aasias, Lääne-Ameerikas ja mujal. AFD rahastab ja toetab projekte, mis parandavad sealse elanikkonna elatustaset, ning aitab kaasa majanduskasvu edendamisele. Prantsuse eksperdi sõnul oleks Eestil MENA regioonis mõttekas teha koostööd AFDga. Vt rohkem <https://www.afd.fr/en>.

3. EESTI HUVID, SENISED TEGEVUSED JA TULEVIKUPLAANID

EESTI HUVID EUROOPA LIIDU LÕUNANAABRUSES

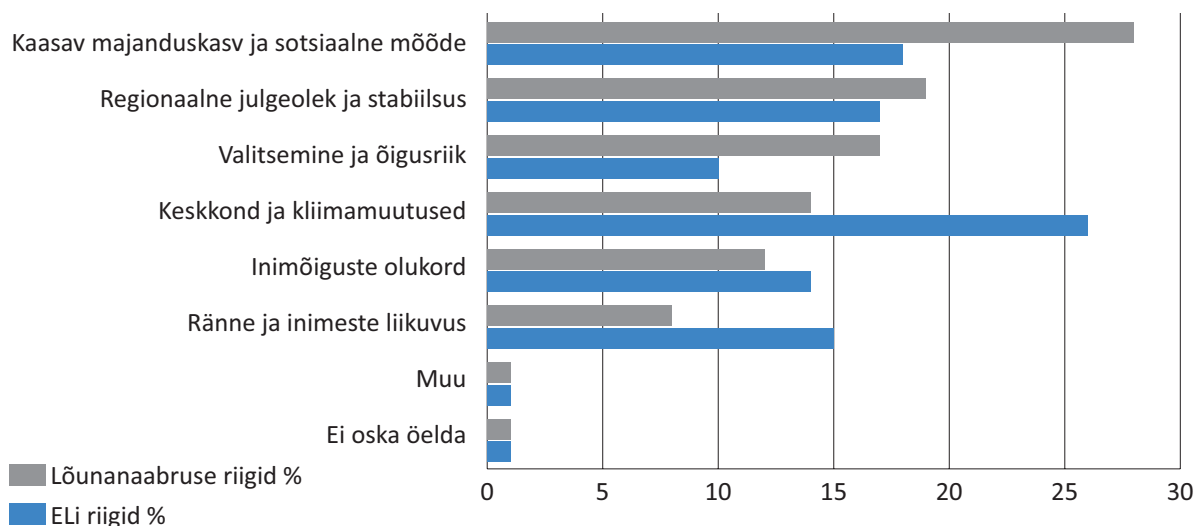
Erinevalt idapartnerlusriikidest, kellega seoses on Eestil pikaajalised strateegilised julgeoleku- ja välispoliitilised eesmärgid, saab poliitika- planeerimine ELi lõunanaabruse suunal olla märkimisväärselt paindlikum. Tulenevalt geograafilisest kaugusest, piiratud kahepoolsetest kontaktidest ja majandussuhetest puuduvad Eestil erihuvid ELi lõunanaabruses ja Vahemere regioonis. Eelneva taustal ja piiratud ressurside tõttu on Eesti tegevused lõunanaabruses teisi välispoliitilisi eesmärke toetavas rollis. Eestil tasub lõunanaabruse poliitika kujundamisel keskenduda väikesele arvule väikeriikidest partneritele regioonis (vahemikus 3–5) ja selgelt defineeritud tegevustele, mis kõnetavad vahetult lõunanaabruse riike ja ühiskondi.

Eesti lõunanaabruspoliitika planeerimise ja huvide defineerimise lähtekohaks on Eesti välispoliitika arengukava 2030⁵⁰ ja Euroopa

Liidu strateegilised eesmärgid Vahemere piirkonnas.⁵¹ Nende põhjal saab regioonis välja tuua neli laiemat Eesti jaoks olulist valdkonda: demokraatliku arengu toetamine, stabiilsuse tagamine, keskkonnanahoidlikkuse tõstmine ja üldise jõukuse kasv. Täpsemate eesmärkide defineerimisel on huvide kõrval oluline arvestada piirkonna üldisi poliitilisi, sotsiaalseid ja majanduslikke trende, mida on põhjalikumalt analüüsitud raporti esimeses osas.

Ootused koostööle erinevad teatud teemade lõikes teravalt ELi ja lõunanaabruse riikide endi vaatest, mida ilmestab 2021. aastal tehtud uuringust „Euromed Survey“ pärit allolev graafik.⁵² Kõige olulisemaks tuleviku-väljakutseks peavad lõunanaabruse riikide elanikud (28%) sotsiaalselt vastutustundliku majanduskasvu tagamist; ELi elanike jaoks on tegu teisejärgulisema teemaga (18%).

Suuresti erineb suhtumine kliimamuutustesse, mis on kõige prioriteetsem teema ELi vaatest (26%), kuid märksa ebaolulisem lõunanaabruse riikide jaoks (14%). Sarnane erinevus vaatab vastu ka migratsiooniga seotud küsimustes: võrreldes lõunanaabruse riikidega (8%) on teema ELi jaoks märksa olulisem (15%).

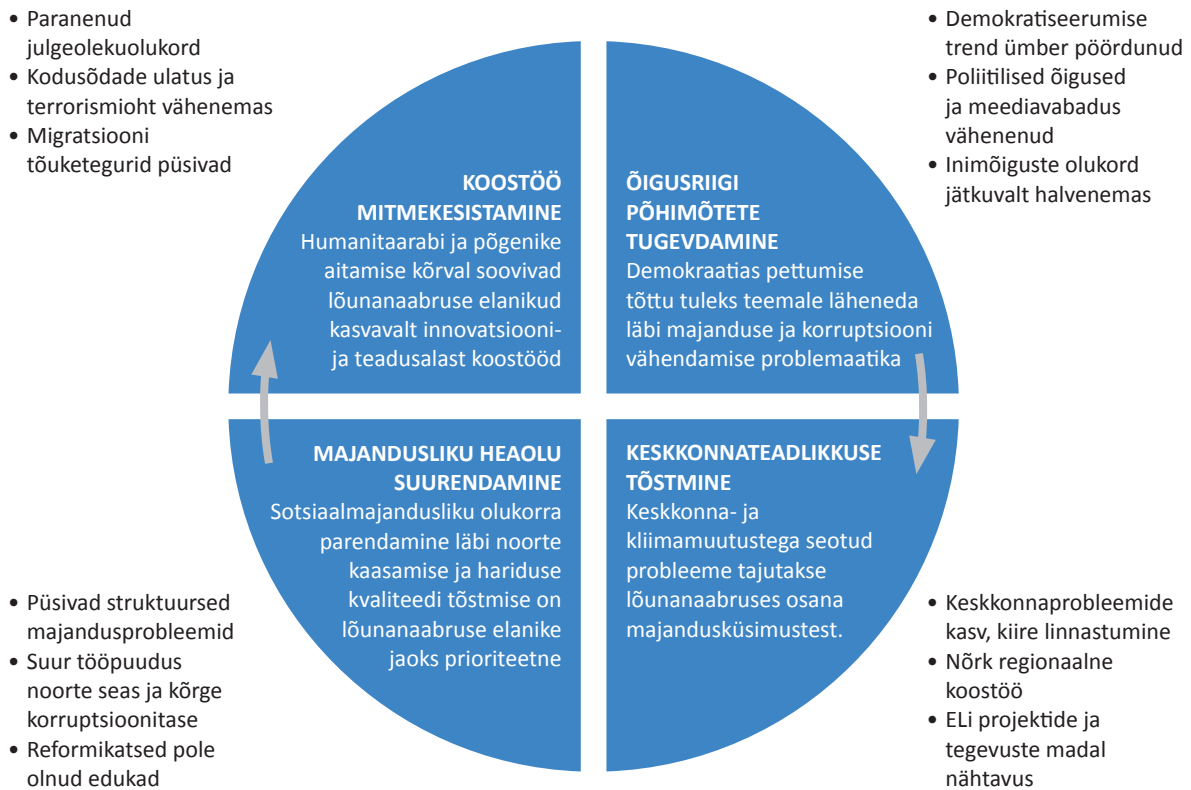

Joonis 4. Millised järgnevatest väljakutsetest vajavad suuremat tähelepanu? (Järjestatud esimese valiku alusel.) Allikas: EuroMeSCo 2021.

⁵⁰ Välisministeerium. „Vabariigi Valitsuse Välispoliitika arengukava 2030“. <https://vm.ee/et/vabariigi-valitsuse-valispoliitika-arengukava-koostamine>. Vaadatud 08.06.2022.

⁵¹ Euroopa Parlament. „Lõunapoolsed partnerriigid“. Teabelehed Euroopa Liidu kohta, oktoober 2021. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/et/sheet/173/lounapoolsed-partnerriigid>. Vaadatud 08.09.2022.

⁵² EuroMeSCo. „Euromed Survey 2021 Qualitative Results“. 07.04.2022. <https://www.euromesco.net/news/euromed-survey-2021-qualitative-results/>. Vaadatud 08.06.2022.

Joonis 5. Olulisemad regionaalsed arengutrendid, Eesti ja ELi huvid, lõunanaabruse riikide ootused ning Eesti jaoks kõige olulisemad eesmärgid ELi lõunanaabruses

Ülalolev graafik võtab kokku olulisemad regionaalsed arengutrendid, Eesti ja ELi huvid ning lõunanaabruse riikide ootused. Ühtlasi sõnastatakse nende valguses Eesti jaoks kõige olulisemad eesmärgid ELi lõunanaabruses.

Tegevuste planeerimisel oma huvidest lähtuvalt on oluline silmas pidada veel kolme regioonispetsiifilist tegurit. Esiteks, lõunanaabruse riigid näevad suhteid ELiga läbi endiste koloniaaljõudude prisma. ELi projektide ja tegevuste nähtavus on piirkonnas võrdlemisi madal.⁵³ Sellest tulenevalt peaks Eesti senisest enam panustama kahepoolsele koostööle lõunanaabruse riikides aktiivsete ELi liikmetega. Siinkohal võiksid Eestile sobivaimad partnerid olla Põhjamaad, kellel erinevalt Lõuna-Euroopa riikidest puuduvad regioonis tugevad erihuvid ja ka ajaloolised pingesuhted. Pealinnadevahelise koordineerimise kõrval peaks see kätkema eneses süvendatud koostööd ELi institutsioonides Brüsselis konkreetsete riikide kontekstis. Pikemas perspektiivis

aitab partneritele toetumine kompenseerida Eesti välisriikide ressursside piiratust, mille üheks osaks on alaliste diplomaatiliste esinduste väike hulk piirkonnas.

Kuna Eesti strateegiliseks välispoliitiliseks huviks on Euroopa Liidu sidususe ja mõjukuse suurendamine, siis võimalikku huvide konflikti sattumise vältimiseks peab Eesti lõunanaabruse poliitika peegeldama neutraalset hoiakut

Teiseks peab koostööpartnerite valimisel arvesse võtma ELi liikmesriikide omavahelist vahetut konkurentsi regioonis. Peasjalikult puudutab see Vahemere-äärseid riike Hispaania, Prantsusmaa ja Itaalia, aga ka väiksemaid riike nagu Malta ja Kreeka. Kuna Eesti strateegiliseks välispoliitiliseks huviks on Euroopa Liidu sidususe ja mõjukuse suurendamine, siis võimalikku huvide konflikti sattumise vältimiseks peab Eesti lõunanaabruse poliitika peegeldama neutraalset hoiakut. Lõunanaabruse-suunalise poliitika planeerimises ja selle elluviimises tuleb vältida liigselt ühele partnerile toetumist.

⁵³ EuroMesCo. „Euromed Survey 2020 Descriptive Results“. 14.04.2021. <https://www.euromesco.net/news/towards-a-renewed-partnership-with-the-southern-neighbourhood-2/>. Vaadatud 26.05.2022.

KÕIK RIIGID	VÄIKSED ja KESKMISED	STABIILSED	PARTNERID	VALIK
Maroko	Maroko	Maroko	Maroko	Maroko või Tuneesia
Alžeeria	Tuneesia	Tuneesia	(FR, ES, DE)	Liibanon
Tuneesia	Liibüa	Liibanon	Tuneesia	Jordaania
Liibüa	Liibanon	Jordaania	(FR, IT, DE)	(Iisrael/Palestiina)
Egiptus	Süüria	(Iisrael/Palestiina)	Liibanon	
Liibanon	Jordaania		(FR, IT, DE)	
Süüria	(Iisrael/Palestiina)		Jordaania	
Jordaania			(DE, *UK)	
(Iisrael/Palestiina)			(Iisrael/Palestiina)	

Joonis 6. Eesti jaoks prioriteetsete lõunanaabruse riikide valiku maatriks

Kolmandaks on tegevuste elluviimisel vajalik silmas pidada rändeteema tundlikkust lõunanaabruse riikides. Kuigi EL ja liikmesriigid peavad küsimust eriti oluliseks julgeoleku vaatevinklist, siis lõunanaabruse riikides pole tegu prioriteetse teemaga ELiga koostöö kontekstis.⁵⁴ Migratsiooniga (sh illegaalne) seotud küsimusi tuleks lahata teiste teemade kaudu, nagu haridus, majandus jmt.

ESTI SENINE KOHALOLEK JA KOGEMUSED LÕUNANAABRUSE RIIKIDES

Intervjuudest Eesti diplomaatide ning regiooni ekspertidega selgub, et Euroopa Liidu lõunanaabruse poliitikat peetakse võrreldes idapartnerluse poliitikaga pigem ähmaseks ja ebamääraseks. ELi lõunapoolsetel liikmesriikidel on regioonis erinevad huvid; lisaks on piirkonna riikides palju neid omavahel lõhestavaid faktoreid, mis koostööd takistavad. ELil on mitme lõunanaabruse riigiga tihedad majandussidemed, kuid poliitilisi hoobasid ja mõju on vähe ning ELi ei peeta regioonis suurjõuks. Sestap on Eestil vaja edendada ka kahepoolseid suhteid piirkonna riikidega.

Eesti suhted regiooni riikidega on olnud üsna piiratud ja killustatud. Eestil on ELi lõunanaabruse riikidest esindused Egiptuses ja Iisraelis; ülejäänud riike kaetakse mujalt, peamiselt Euroopa saatkondadest ja Kairost. Pandeemia ja reisipiirangute tõttu on suhted riikidega, kus on kaasakrediteering, pigem kannatanud, sest seal pole saadud kohal käia. Eestile kõige lähedasemaks riigiks peetakse Iisraeli, kuid viimast käsitletakse teisest lõunanaabruse riikidest eraldi.

Intervjuude põhjal võib esile tõsta **kolm põhjendust, miks Eesti peaks selle piirkonnaga tegelema** ning suhteid hoidma ja tugevdama. Esiteks kaudne, Eesti laiematest välispoliitilistest huvidest tulenev põhjus: kui Eesti ootab ELi lõunapoolsetelt liikmesriikidelt toetust ida suunal, peab ta ka ise lõunanaabruse muresid mõistma ja seal solidaarsust üles näitama.

Teiseks rõhutatakse, et lõunanaabruse oluline mõju kogu Euroopa julgeolekule ning sealne ebastabiilsus kandub ka Eestini. Seega jagab Eesti ELi huvi tõkestada terrorismi levikut ja vähendada rändesurvet. Nendele eesmärkidele saab kaasa aidata oma kohaloleku ja aktiivsuse kaudu regioonis, kuid nagu eespool öeldud, aitab rändesurvet vähendada eelkõige riikide majanduse, üldise heaolu, hariduse ja hea valitsemistava parendamine.

Lõunanaabruse oluline mõju kogu Euroopa julgeolekule ning sealne ebastabiilsus kandub ka Eestini

Kolmandaks tuuakse esile eetilist põhjendust: Eesti on ise arenenud riik, mis suutis edukalt üle minna demokraatialle ning ta on kohustatud ka teisi järele aitama. Kuna reeglina pole lõunanaabruse riigid demokraatlikud, tuleb

Kuna reeglina pole lõunanaabruse riigid demokraatlikud, tuleb keskenduda inimõiguste ja hea valitsemistava edendamisele ning leida tasakaal väärtuspõhise välispoliitika ja huvid vahel

keskenduda inimõiguste ja hea valitsemistava edendamisele ning leida tasakaal väärtuspõhise välispoliitika ja huvid vahel. Eesti eeliseks on, et meil ei ole lõunanaabruse riikidega

⁵⁴ Ibid.

suhteid halvendavat ajalugu. Eestile olulisimate prioriteetidena tõstsid intervjueeritud siiski kõige enam esile julgeolekuhuve ja majanduskoostööd.

Kuigi olukord on paranenud, peavad intervjueeritud asjatundjad ja diplomaadid Eesti diplomaatilist kohalolekut lõunanaabruse regioonis seni pigem ebapiisavaks. Kaasakrediteeringutega kaetud riikidele jääb põhiriigi kõrvalt vähe aega ja saatkonnad võiksid olla paremini mehitatud. Intervjueeritud eelistaksid panustada enam riikidesse, kus on juba saatkonnad, või Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika väikeriikidesse. Suurriikides soovitakse majandussuhteid alustada provintsidest või väiksematest piirkondlikest keskustest.

Digipöörde edendamine on olnud Eesti jaoks prioriteetne valdkond ka lõunanaabruses ja see säilib olulisena ka edaspidi. Intervjuudes soovitati tulevikus panustada enam regiooni riikide noortele, ennetamaks rändekriise ja äärmusluse levikut. Samuti võiks Eesti aktiivselt tõstatada probleeme, mis on seotud naiste ja laste õigustega, naiste võimestamisega, nende kaasamisega poliitilisse ellu ja julgeolekuga, ning leida võimalusi Eesti *know-how* ülekandmiseks selles vallas. See sobiks hästi ühisprojektide aineks koos Põhjamaadega, kes on viimaste kümnendite vältel selles regioonis nende teemadega aktiivselt tegelenud.

Regioonis on olemas huvi Eesti põllumajandustoodete vastu. Majandussuhetes on panustatud nt piimapulbri ekspordile – maaeluministerium veab eest piimapulbri müüki Alžeeriasse ja välisministerium toetab seda protsessi. Oluliseks murekohaks on majanduskoostöö planeerimine nii, et ebastabiilsus, sanktsioonid ja korrupsioon seda ei kahjustaks.

Eesti eksperdid toovad senise (diplomaatilise) eduna ELi lõunanaabruses välja meie saatkondade avamise; heade aukonsulite leidmise Liibanonis ja Tuneesias; meie panuse MENA julgeolekusse, sh nt missioonid Malis, Sahelis ja osalemine UNIFILi töös. Lisaks tuuakse välja, et kandideerimisel ÜRO Julgeolekunõukogusse saavutas Eesti araabia riikide toetuse Rumeenia vastu. Viimasel ajal on välisesteenistuses korraldatud kaasakrediteeringuid ja struktuuri, mis täpsustab rolle. Kaasa aitab see, et diplomaatide hinnangul on Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika

suund saanud peamajas veidi ressursse juurde ning MENA ekspertiis on tõhustunud. Ühtlasi peetakse edulooks Dubai EXPOI osalemist ning seal sõlmitud kontakte, Tallinnas 2019. aastal korraldatud Vahemere Liidu konverentsi „Digipööre ja tuleviku digioskused“, Egiptuse IT-ministri visiiti, Nortali tööd Laheriikides ning Maroko ja Tallinki laevarendikoostööd pandeemia ajal. Tänu PISA headele tulemustele on kasvanud huvi Eesti haridussüsteemi vastu.

Majandusalase koostöö võimalusi kaaludes tuleb arvestada, et suurtesse lõunanaabruse autoritaarsetesse riikidesse on raske siseneda ilma poliitilise koostöö ja kohaolekuta. Tihti on Eesti tootmisvõimekus madal, arvestas nende turgude suurust. Sageli nõutakse, et „kui meie teilt ostame, siis teie peate meilt ka midagi samas mahus vastu ostma“, aga vabaturumajanduses on niisuguseid lubadusi keeruline anda.

Potentsiaalsed valdkonnad on infotehnoloogia ning e-valitsemise süsteemide müük ja koostöö selles vallas

Potentsiaalsed valdkonnad on infotehnoloogia ning e-valitsemise süsteemide müük ja koostöö selles vallas, ka e-valitsemise akadeemia, digitaliseerimise ja e-teenuste süsteemide müük. Liibüa ja Egiptus võiksid olla huvitatud Eesti piirihaldussüsteemidest ja muudest nutilahendustest. Kuna digivaldkonnas oleme teiste ELi riikidega konkurendid, võiks mõelda ka koostööle, kasutades ELi rahastust ja rakendades Eesti spetsialiste.

Lõunanaabruse riigid ei kuulu Eesti arengukoostöö sihtriikide hulka. Regioonis on tegutsenud Eesti MTÜd Mondo ja Eesti Pagulasabi humanitaarabiprojektidega Liibanonis, Jordaania ja Türgis. Need on olnud suunatud peaaesjalikult Süüria sõja eest põgenenute toetamisele, kuid ühtlasi on projektidesse kaasatud ka kohalikke majanduslikult haavatavaid ühiskonnagruppe.

EESTI JAKS PRIORITYEETSED RIIGID JA VALDKONNAD

LIIBANON

Mereäärse ja multikultuurse väikeriigina on Liibanon aastasadu olnud Euroopa jaoks aken Lähis-Itta. Vaatamata globaalsetele

geopoliitilistele pingetele, regionaalsetele konfliktidele ja sisemistele sotsiaalmajanduslikele probleemidele näevad liibanonlased oma ühiskonda vabana ja riiki suveräänse toimijana. Liibanoni analüütikud joonivad alla riigi ajaloolise **kerksuse**, mille osaks on ühiskonna paindlikkus kriisidele reageerimisel ja oskus manööverdada globaalsete suurjõudude vahel.

Suurriikide tegevust näevad Liibanoni eksperdid ja välispoliitika tegijad viimase kahe kümnendi lõikes eeskätt läbi USA-Iraani suhete prisma. Kui esimese strateegiliseks huviks on maandada Liibanonist lähtuvaid ohte Iisraelile, siis teise jaoks on eesmärgiks Lääne heidutamine ja oma mõjupiiride laiendamine Vahemereni. Nii defineeritakse geopoliitilisi jõuvahekordi Beirutis.

Kuna poliitilised parteid sõltuvad välistest jõududest, siis teravamates küsimustes on riigi **välispoliitika tihtipeale killustunud**. Viimane avaldus selgelt Ukraina sõja puhkemise järel veebruaris 2022. Liibanoni ametlik positsioon samastus Läänega, Venemaa sissetungi Ukrainasse mõistis välisminister sõja puhkemise järel üheselt hukka. Ent mitmed teised valitsuse liikmed jäid ettevaatlikumaks, kutsudes Liibanoni üles säilitama neutraalsust ja hoidma häid suhteid Venemaaga.⁵⁵

Samas ühendab liibanonlasi väga selge soov tagada oma riigi **suveräänsus**. USA pole suutnud muuta Liibanoni põhimõtetelisel seisukohta Iisraeli suhtes. Hezbollah on Iraaniga seotud, kuid mitte täielikult neile alluv, märgivad eksperdid. Teatavat kriitikat väljendatakse ka kõige suurema Euroopa partneri Prantsusmaa suhtes. Liibanoni poliitilised jõud heidavad Prantsusmaale ette liigset leplikkust Hezbollah' suhtes, mida kohapealsed vaatlejad tajuvad Pariisi soovina hoida kehtivat *status quo*'d Liibanoni iseseisvuse arvelt.

Vastukaaluks suhetele suurriikidega näeb Liibanon **Euroopa väikeriike** üldiselt positiivsemalt. Väiksus kätkeb eneses liibanonlaste jaoks ühiskondlikku ja sotsiaalset kerksust ning oskust muutustega kiiresti kohaneda. Nende tegurite taustal toovad välispoliitikat ellu viivad

Liibanoni ametnikud esile ajalooliselt häid suhteid Põhjamaadega. Nii näiteks on vanimad Norra humanitaarorganisatsioonid Liibanonis palestiinlastega töötanud juba aastakümneid, Rootsisis ja Taanis on arvukad liibanonlaste kogukonnad juba kaheksakümnendatest. Viimase viie aasta jooksul on suhted paranenud Balkani maadega, kes on Beirutis avanud oma konsulaadid.

Eesti-Liibanoni kahepoolsete suhete süvendamisel tuleb silmas pidada, et regionaalsed organisatsioonid on Liibanoni vaatest strateegilises plaanis teisejärgulised. Liibanoni välispoliitika jaoks pole Euroopa Liidul märkimisväärset eraldiseisvat rolli. Suhteid ELiga defineeritakse läbi Prantsusmaa. Pikaajaline Liibanoni välispoliitika analüütik, kelle fookuses on Vahemere julgeolekupoliitika, nendib justkui iseenesestmõistetavalt: „Euroopa kaalu tunneme Prantsusmaa selja taga, mitte vastupidi.“ Lõunanaabruse poliitika raames toimuvate koostööprojektide väärtus on Liibanoni jaoks eeskätt instrumentaalne, aidates leevendada sotsiaalmajanduslikke pingeid, näiteks põgenike toetamise, investeeringute või hariduse edendamise kaudu.

Eesti-Liibanoni suhete edendamisel tuleb Eestil regiooni traditsiooniliste suurte jõudude asemel vaadata veel enam Põhjamaade poole

Eelneva taustal on Eesti huviks vältida olukorda, kus meie tegevust tõlgendatakse kolmandate riikide geopoliitiliste erihuvide kaitsmisena. Eesti-Liibanoni suhete edendamisel, sealhulgas ELi lõunanaabruse tegevuste kaudu, tuleb Eestil regiooni traditsiooniliste suurte jõudude asemel vaadata veel enam Põhjamaade poole. Kuigi seni pole lõunanaabruse Põhjala-Balti koostöö (NB8) fookuses olnud, siis tõenäoliselt saaks sedagi formaati kogemuste vahetamiseks ja koordineerimiseks ära kasutada sarnaselt idanaabruse riikide suunal ellu viidavate tegevustega. Tänapäeval puudub Liibanonis sisuliselt teadmine Põhjala-Balti või Läänemere maade omavahelisest koostööst ja isegi nende ajaloolistest ning kultuurilistest sidemetest.

Lisaks riikidevahelise koostöö edendamise tavapärastele meetmetele vastastikuse diplomaatiliste esinduste avamise ja konsultatsioonide kaudu toovad Liibanoni valitsusametnikud välja koostöö erinevate valdkondade ekspertide

⁵⁵ Hijazi, Salah. „Beirut's official position on the Russian invasion is not unanimous“. *L'Orient Today*. 26.02.2022. <https://today.lorientlejour.com/article/1291885/beirut-official-position-on-the-russian-invasion-is-not-unanimous.html>. Vaadatud 26.05.2022.

vahel. Foorumid, ühised ärinõukogud ja valdkonnasisesed kohtumised aitavad süvendada kontakte, mis on vajalikud **usalduse tekkimiseks**.⁵⁶ Liibanoni vaatest on see eriti oluline nende riikide jaoks, kelle diplomaatiline kohalolu Beirutis on piiratud. Kuigi kaaluda võib ka diasporaade kogukondade kaasamist kahepoolsete suhete edendamisse, siis Liibanoni välispoliitika elluviijad on selles osas pigem kahtlevad. Kuigi välismaal elab 15,4 miljonit liibanonlast ja neil on kodumaale suur mõju, esindavad nad Beirutis vaatest tihtipeale vaid väga kitsa kodumaise grupi huve.

Väärtuspõhise välispoliitika vaatest peaks Eesti eesmärgiks olema Liibanoni **õigusriigi põhimõtete** tugevdamine haridus- ja digikoostöö abil. Võtmeteemaks saaks olla poliitiliste otsuste ja riigiaparaadi töö läbipaistvuse suurendamine. Siinkohal on siiski vajalik silmas pidada, et tehniliste lahenduste puhul peavad Liibanoni riigitöötajad oluliseks nende paindlikkust; vajalik on võimalus erinevaid süsteeme oma äranägemise järgi kohalike oludega kohaldada. Paljuski peegeldab see vaade liibanonlaste laimat veendumust oma riigikorralduse unikaalsuses ja ühiskonna mitmetahulisuses.

Usutakse, et Eesti kogemusest on palju õppida, eriti mis puudutab esmaseid taasiseseisvumise järel tehtud reforme

Olulisematest koostöövaldkondadest tõstetakse äri ja põgenike abistamisega seotud humanitaarsete kõrval Eesti puhul pikemas perspektiivis esile **majanduskoostööd, haridusvaldkonna parendamist ja riigisüsteemide digitaliseerimist**. Usutakse, et Eesti kogemusest on palju õppida, eriti mis puudutab esmaseid taasiseseisvumise järel tehtud reforme. „Eesti kiire areng on eeskujuks paljudele,“ märgib välissuhteid korraldav Liibanoni valitsusametnik.

Liibanoni valitsuse jaoks on **digitaliseerimise** vallas oluliseks partneriks Jordania miljardäri Talal Abu-Ghazaleh' fond.⁵⁷ Vajalikud seadusandlikud muudatused digitaliseerimise toetamiseks tahetakse sisse viia juba 2022. aasta lõpuks. Jõukuse kasvatamine digitaalse transformatsiooni kaudu on samuti ELi Vahemere lõunanaabruse koostöö ja see on välisinvesteeringute keskmes ajavahemikus 2021–2027.⁵⁸

⁵⁶ Täpsemalt ühiste ärinõukogude kohta vt Beirutis ja Mägi-Liibanoni kaubandus-, tööstus- ja põllumajanduskoda. <https://www.ccib.org.lb/en/?p=post&id=75>. Vaadatud 26.05.2022.

⁵⁷ Zawya. „Dr. Abu-Ghazaleh and Lebanese Prime Minister, commit to „Support Digital Transformation““. 21.03.2021. <https://www.zawya.com/en/press-release/companies-news/dr-abu-ghazaleh-and-lebanese-prime-minister-commit-to-support-digital-transformation-dej6snfz>. Vaadatud 26.05.2022.

⁵⁸ Euroopa Komisjon. *Uuendatud partnerlus lõunapoolsete naaberriikidega. Vahemere piirkonna uus tegevuskava* (Ühisteatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele, JOIN(2021) 2 final) (Brüssel, 2021). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52021JC0002>. Vaadatud 26.05.2022.

JORDAANIA

Valitud Jordania ekspertidega rääkides kostub pea igast vestlusest kaks kesket põhjust, miks arendada koostööd just Jordaniaga. Esiteks on

riik olnud **suhteliselt stabiilne**, pakkudes nii Euroopa Liidule kui ka selle ettevõtetele turvalist sadamat rahutus naabruskonnas. Teiseks on Jordania **piirkondlik keskus**, mille kaudu saab laiendada koostööd Laheriikide ja Iraagiga. Kohalikud ettevõtted näevad Iraagis ja Süürias olukorra stabiliseerumisel suurt kasvuvõimalust, sest Iraagi ja Süüria elanikkond ja seega ka turg on vastavalt neli ja kaks korda suurem kui Jordania oma. Lääneriikide jaoks jääb riskitase siiski kõrgeks.

Jordania on olnud suhteliselt stabiilne, pakkudes nii Euroopa Liidule kui ka selle ettevõtetele turvalist sadamat rahutus naabruskonnas

„Igas valdkonnas oleks vaja rohkem **arengut**,“ võttis kohalik ettevõtja Jordania praegused olud kokku. Jordania elanikkond kasvab, mistõttu on vaja rohkem investeerida elamutesse ja taristusse. Eriti töötlevas sektoris jääb vajaka teadmispõhisest lähenemisest. Jordania on proovinud ligi meelitada investeeeringuid maa- ja põlevkivi ja fosfaatide kaevandamiseks, aga võimalusi pole täies ulatuses rakendatud. Välja veetakse toormaterjali, mitte kõrgetasemelisi kaupu. Venemaale kehtestatud sanktsioonide ja Ukraina sõja tõttu võib Jordania kasvatada atraktiivsust ekspordiks suunatud väetiste ja põllumajandussaadustega seoses, kui seda võimalust osatakse ära kasutada. Turismi-sektoris on arendatud Aqaba päikesekuuri Punase mere ääres, samuti on Jordaanias mitmeid kultuurilisi huviväärsusi (neist tuntuimad

Surnumeri ja Petra). Kõrgema hinnataseme ja piirkonna ebastabiilsuse tõttu pole aga Jordania tõusnud samasuguseks turismi sihtkohaks nagu Egiptuse kuurordid ja Iisrael.

Oluline on ära märkida ka võimalikud **takistused koostööle**. Jordania majandustegevuses domineerib avalik sektor, samal ajal kui riiklikud investeeringud kapitali on langenud 17%-lt 20. sajandi keskel 2–3%-ni. Tegemist on nõiarõngiga: vähem investeeringuid haridusse ja infrastruktuuri tähendab vähemate töökohade loomist ja ligipääsu puudumist neile, kui ühistransport on puudulik. Enamik Jordania eraettevõtetest on 1–5 töötajaga ning need tegutsevad kaubandussektoris, töötlev sektor on alaarendatud. Jordaanias on piirkonna kõige madalam naiste tööhõive, kuigi naised moodustavad üle poole üliõpilastest. Ainult meestöötajatega väikefirmad ei ole kultuurilistel põhjustel naistele (või nende perekondadele) atraktiivsed.

Eelmisel aastal käivitas kuningas Abdullah II kolm reformikava, et vältida Jordaanias naaberriikide Süüria ja Liibanoni saatust. Esiteks soovib kuningakoda moderniseerida poliitilist süsteemi, muuta selle esindavamaks ja asendada hõimusuhetel põhineva valitsemise parteidega. Teiseks soovib valitsus suurendada naiste ja noorte osalust majandustegevuses. Kolmandaks tahetakse läbi viia administratiivseid reforme, muuta valitsemine digitaalsemaks ja tõhusamaks, mis omakorda toetaks teiste eesmärkide saavutamist. Paljud jordaanelased on siiski skeptilised ning näevad seda lihtsalt ühiskonnas tekkinud pingetelt tähelepanu kõrvale juhtimisena. Kuningas on varemgi korduvalt suurte reformiplaanidega välja tulnud, mis hiljem liiva jooksevad.

Euroopa Liidul on riigis **kolm eelisvaldkonda**. Esiteks rohepöörde, mille alla kuulub majanduse jätkusuutlikumaks muutmine ja veeressursside tagamine. Jordaanias on juba praegu akuutne veepuudus, mille leevendamiseks kavatakse valitsus rajada merevee magestamise jaama Aqabasse. Projekt on aga takerdunud ning ELi ametnike hinnangul ei taju Jordania elanikkond piisavalt riski, et järgmise kümne aasta jooksul halveneb vee kättesaadavus kriitilise piirini. Teiseks toetab EL inimkapitali arengut, mille alla kuulub hariduse, sotsiaalkaitse ja tõise konkurentsivõime tõstmine. Kolmandaks keskendub EL hea valitsemise arendamisele nii

riiklikul kui ka kohalikul tasandil, et edendada õigussüsteemi ja seadustest kinnipidamist ning tõsta turvalisust Iraagi ja Süüria piiri äärsel aladel. Seejuures ankurduvad ELi projektid end kuninga moderniseerimisreformide külge, et suurendada eduvõimalusi.

Euroopa Liidu instrumendiks asutustevahelise koostöö jaoks ELi liikmesriigi ja sihtriigi vahel on niinimetatud **twinning**, mis võimaldab ELil paremini jagada avaliku halduse ekspertiisi. See on konkreetne vahend, kuidas Eesti saaks lõuna-naabruse riikides paremini kanda kinnitada.

Uurimistöö raames tehti intervjuusid ka Jordania ettevõtjatega, et tuvastada võimaliku koostöö iseärasusi erinevates valdkondades. Põllumajanduslik koostöö on võimalik kõrgevaliteediliste ja orgaaniliste toodete puhul, mis on suunatud jõukamale ostjale. Jordaanial on Euroopa Liiduga vabakaubanduslepe ning kursiks on võetud põhjaliku ja laiaulatusliku vabakaubanduspiirkonna loomine, aga kõnelustega pole veel alustatud. Siiski moodustavad ELi tooted Jordania impordist umbes viiendiku. Toidukaupade puhul on peamisi takistusi kolm. Esiteks peavad tooted olema *halal* ehk vastama islami toidunõuetele, mille sertifikaati paljudel Euroopa firmadel ei ole. Teiseks peavad toodetel olema ingliskeelsed sildid. Kolmandaks oleks abiks volitatud hulgifirma enimkasutatavate Euroopa sadamate lähedal. Lisaks toetaks koostööd Eesti ettevõtete suurem osalus maailma toidumessidel, mis võimaldaks kaubamärkide tutvustamist ja sidemete loomist.

Kaitsevaldkonnas tegutseval firmajuhil oli negatiivne kogemus ühe Eesti ettevõttega, mis ei ole täitnud oma kohustusi arvete tasumisel. Sellel on laiem mõju, sest kaitsevaldkonnas käib koostöö suust suhu soovitude põhjal ning vaha on **kohalikkude vahendajat**, mistõttu ühe ettevõtte käitumine võib heita varju kõigile. Siiski pole see ettevõtja välistanud koostööd teiste Eesti firmadega. See on valdkond, kus välisministeerium ja EAS võivad küll julgustada ettevõtteid turule sisenema, aga näiteks ametlikus delegatsiooniosalemisest oleks rohkem kahju kui kasu. Parem on teha otse koostööd kohalike firmadega. Intervjueeritud ettevõtja ei näinud julgeolekuasutuste suures mõjus probleemi, sest tema hinnangul keskendub Jordania luure terrorismivastasele võitlusele ning kogukonnasuhetel põhinev kultuur ei pööra üksikisiku õigustele nii suurt tähelepanu.

Euroopa Liidu ametnike sõnul on andmekaitse Jordaania siiski probleemne.

Infotehnoloogiasektoris valmistab Jordaania ettevõtetele ennekõike muret tööjõupuudus ning e-valitsuse läbikukkumine. Esimest probleemi Eesti ettevõtteid ei lahenda, arvestades kohaliku palgataseme konkurentsivõimetust võrreldes Euroopaga. **E-valitsemise** puhul on hea pakkuda PPP-projekte, mis võimaldavad ettevõtetal valitsusele sobivaid lahendusi välja pakkuda. Valitsus ei heida kaikkaid digiettevõtete kodaratesse, aga tihtipeale pole välisfirmad teinud piisavalt turu-uuringut ega tuvastanud tühimikke ning ei oska põhjalikult selgitada, millist lisaväärtust nende lahendus pakub. Samuti pole abiks killustumine. Näiteks pandi ette, et Eesti võiks pakkuda komplekti erinevatest e-valitsemise digilahendustest, mis kõik üksteist vastastikku toetavad, mitte üksikuid ettepanekuid üksikutelt firmadelt.

Eesti võiks pakkuda komplekti erinevatest e-valitsemise digilahendustest, mis kõik üksteist vastastikku toetavad, mitte üksikuid ettepanekuid üksikutelt firmadelt

Koostöö edendamiseks Eesti ja Jordaania vahel andsid intervjuueeritavad mitmeid soovitusi. Kasulik on omada kohapealset kaubanduskoda, mis toetab sidemete arendamist ja koostööpartnerite leidmist nii erasektoris kui ka PPP-projektide puhul. Niimoodi tegutseb edukalt Prantsusmaa, kes on Jordaania suurim Euroopa investor. Kui kaubanduskoja loomiseks ja rahastamiseks ressursse ei jätku, tuleks turgu uurida ja koostöövõimalusi otsida kohalike inimeste kaudu, mitte piirkonna teiste riikide elanike abil, nagu on varasemalt toimetatud. **Eesti aukonsul Jordaania** on abiks leidmaks inimesi erinevatest sektoritest, kes on Eesti ettevõtetest huvitatud, ning selle kaudu saaks võrgustikku arendada.

Lähis-Ida riigid hindavad kõrgelt kohalolu ja staatust. Saatkonna rajamine Jordaaniale oleks selgeks viisiks, kuidas Eesti nähtavust piirkonnas tõsta. See omakorda nõuab aga ressursside eraldamist. Odavamaks lahenduseks on Tallinnas resideeruvate diplomaatide ja valdkondlike erisaadikute (kliima- ja energiapoliitika, küberjulgeoleku, inimõiguste ja rände ning hariduse alal) kasutamine, kes looks

tihedaid sidemeid piirkonna riikide valitsuste ja ettevõtjatega. Ühtlasi saaks nii arendada Põhjala-Balti koostööd Lähis-Ida piirkonnas.

TUNEESIA

Võrreldes teiste Põhja-Aafrika riikidega on umbes 12 miljoni elanikuga Tuneesia territoriaalselt suhteliselt väike ja tal on ajalooliselt Euroopaga tihedad sidemed. Tuneesial on **palju identiteete** – ta on ühtaegu vahemereline ja aafrikalik. Kultuurilt on Tuneesia lähedane näiteks Malta ja Itaaliaga, kuid on samas arabia maa ning moslemienamusega maa, mis on tiheidalt seotud ka naabrite Liibüa ja Alžeeriaga.

1998. aastal jõustus assotsiatsioonileping Tuneesiaga, mis on osa ELi naabuspoliitika lõunamõõtmest. Tõlmal nähti Tuneesial potentsiaali ka tulevikus ELiga liituda. ELi riikidest on Tuneesial poliitilised ja majanduslikud sidemed eelkõige **Prantsusmaa** ja **Itaaliaga**, kuid suhted on tugevnenud ka **Saksamaaga**, mis pärast 2011. aastat asus majandussuhteid võimendama ning kodanikuühiskonna arengut toetama. Sel perioodil tihenesid Tuneesia äriühingute, haritlaste, poliitikute ja aktivistide ning eurooplaste vahelised suhted. Tuneesia oli teinud pingutusi liituda demokraatlike riikidega, mistõttu tekkis seal ootus Euroopa Liidu kui partneri ja toetaja suhtes.

Kümnendiga tehti ära suur töö, korraldati demokraatlikud valimised, loodi valimiste kontrollkogu ja viidi läbi justiitsreform. Areng toimus ka paljudel muudel tasanditel. Samas heidetakse ELile ette, et demokraatiale üleminek ei toonud endisesse monopoliseeritud

Kümnendiga tehti ära suur töö, korraldati demokraatlikud valimised, loodi valimiste kontrollkogu ja viidi läbi justiitsreform

ja suletud majandusega üleminekuriiki märkimisväärset Euroopa otseinvesteeringute kasvu, tihedamat lõimumist ja oodatud viisasüsteemi lihtsustamist. Lisaks on vabakaubandusleping Tuneesia ja ELi vahel piiratud mitmete kitsendustega, sest sektorites nagu tsitruseliste kasvatamine, turism, oliiviõli tootmine jms konkureeritakse Lõuna-Euroopa riikidega.

Tuneesias leitakse, et ELi mõju jäi väikeseks kõige põletavama probleemi ehk **vaesuse**

vähendamise ja **majanduse ümberorienteerumise** osas. Teiseks muutus ELi tajutud prioriteediks mitte Tuneesia ja selle elanikkond, vaid Aafrikast tuleva rände tõkestamine. See omakorda kasvatas pettumust ja tunnet, et Euroopa Liit on kahepalgeline. Kuhtus lootus, et EL toetab Tuneesiat lõpuni, et see saaks n-ö araabia maade näidisriigiks, mis suutis autoritaarsuselt demokraatialle üle minna.

Tänapäeva Tuneesia on jälle **ristteel**. Üleminek demokraatialle, mis algas 2010. aasta lõpus alanud ülestõusuga ja mille tulemusena kukutati autoritaarne valitseja Ben Ali, on jälle küsimärgi all. 25. juulil 2021 saatis demokraatlikult valitud president Kais Saied laiali riigi parlamendi ning on alates sellest astunud mitmeid lisasamme, mis takistavad demokraatlike institutsioonide ja protsesside toimimist. Valitsus väidab, et Tuneesia on unikaalne ning otsib endale sobivat valitsemismudelit, kuid praegu puudub selge visioon, milline see oleks. Siiski on Tuneesia riik, kus on olemas kriitiline hulk inimesi, kes näevad riigi tulevikku parlamentaarse demokraatiana ning on valmis selle saavutamise nimel takistustele vaatamata jõupingutusi tegema. Siin palutakse jätkuvalt **ELi liikmesmaade toetust**.

Enamik intervjuueeritavatest toob välja, et pettumus demokraatias on seotud majanduslike probleemidega. Sentiment, et „mis on meil demokraatlikest reformidest kasu, kui demokraatiad meid enda rüppe ei võta ega aita meil majandust edendada“, on laialt levinud. Kuigi ELi arvele langeb 85% Tuneesia otsestest välisinvesteeringutest, üritab valitsus süvendada suhteid Venemaa ja Hiinaga, kes mõlemad on huvitatud mõjuala laiendamisest regioonis.

Eesti innovatiivsus, digiteenused, e-residentsus jms on inspiratsiooniks. Nii Tuneesia kui ka Eesti on haritud rahvastikuga väikesed maad, kus on vähe loodusvarasid, kuid Eesti on vaatamata sellele lühikese ajaga digiriigina edu saavutanud

Eesti pole Tuneesias laialdaselt tuntud, kuid meid teavad inimesed, kes on ettevõtlus- või tehnoloogiavaldkonnaga kursis. Eesti innovatiivsus, digiteenused, e-residentsus jms on inspiratsiooniks. Nii Tuneesia kui ka Eesti on haritud rahvastikuga väikesed maad, kus on

vähe loodusvarasid, kuid Eesti on vaatamata sellele lühikese ajaga digiriigina edu saavutanud. Tähtis on ka meie **demokraatialle ülemineku kogemus** – kuidas muudeti seadusandlust, kuidas muutus avalik haldus ning töhustus bürokraatia, kuidas end rahvusvahelisel areenil positsioneerisime. „Tuneesia ei ole end seni ei majanduslikult ega identiteedi poolest rahvusvahelises süsteemis positsioneerinud,“ ütleb üks küsitletutest. „Meie valitsus võiks vaadelda eri mudeleid ja mõelda, kas Eesti sobiks oma kogemusega eeskujuks. Kas me võiks olla Põhja-Aafrika *tech-hub* või regionaalne ärikeskus.“

Võimalusi Eesti ja Tuneesia suhete arendamiseks on arvukalt. Eestil ei ole nn koloniaal- taaka ning see maksab palju. Vabaihendused ootavad Eesti toetust, nügimaks riiki tagasi demokraatlikule teele; oodatud on arenguabi elatusallikaprojektide teostamiseks, Eesti turistik, ärialane koostöö ning tugi digitaliseerimisel. Tuneesial on mitmeid eeliseid, nagu noor,⁵⁹ küllalt haritud elanikkond, suur interneti kasutatavus ning palju väikese ja keskmise suurusega ärisid. Tuneesial on tugevad sidemed teiste Aafrika riikidega – sealtkaudu võidakse leida tuge Eesti Aafrika strateegias ette nähtud eesmärkide täitmisel ja Aafrikasse sisenemisel.

Koostöö intensiivistamise osas on esialgu ka mõningaid probleeme. Esmalt seaduslikkuse küsimus: kas Eesti tahaks hakata süvendatult tegelema Tuneesiaga ajal, kui aset leiavad ebademokraatlikud protsessid? See annaks signaali, et Eesti jaoks on autokraatia ja õigusriigist kõrvalekaldumine aktsepteeritavad ja me lubaks kahepoolseid suhteid legitimeerida autokraatlikul presidendil. Teiseks, eetilise probleem: kuidas ja kellega dialoog luua – rahvusvahelise koostöö ministeerium on küll olemas, kuid otsuseid võtab enamasti siiski ainuisikuliselt vastu president, kes on populistina kahtlustav välissekkumiste ja konspiratsioonide suhtes. 2021. aastal asetas Transparency International Tuneesia korruptsiooniindeksis 70. kohale 180 riigi hulgas.⁶⁰

Sestap on soovitatav planeerida võimalikku koostööd **keskpikas perspektiivis** ja oodata ära, kas

⁵⁹ Mediaanvanus Tuneesias on 32,8 aastat.

⁶⁰ Transparency International. *Tunisia*. <https://www.transparency.org/en/countries/tunisia>. Vaadatud 26.05.2022.

toimub referendum ning korraldatakse selle aasta lõpuks valimised, kas taastatakse parlamentaarne süsteem ja põhiseaduslik demokraatia või saab Tuneesias uuesti diktatuur. Lähtuvalt neist stsenaariumidest saaks Eesti seada oma Tuneesia-poliitikat järgmisteks aastateks. Mitu intervjuueeritavat leidis, et EL ja Eesti võiksid endiselt näha Tuneesiat kui riiki, kus potentsiaal demokraatiaks on olemas. Ses tap tuleb leida vastus küsimusele, kui oluline on meile demokraatia laiendamine ning mida me oleme selleks valmis tegema.

Eesti-Tuneesia suhete arendamist tuleks kultuuristel ja poliitilistel põhjustel alustada tippkohtumistest, nt riigipeade ning parlamentidelegatsioonide vahel. Seejärel saaks algatada äridialoogi, nt Kaubandus- ja Tööstuskoja

Mis on Tuneesia inimeste vajadused ja mida üritatakse saavutada, seda tuleb defineerida dialoogis kohalikega

visiidiga kohapeale ja vastuviisi korraldamisega Eestisse ning nt Eesti arenguabi projektide edendamiseks, mis aitaksid kaasa naiste jõustamisele ja elatusallikate loomisele. Pädevus ja oskused on Eesti vabauhendustel MTÜ Mondol ja Eesti Pagulasabil selleks täiesti olemas.

Igasugust koostööd planeerides tuleks olla kohalike oludega tuttav, neid tundma õppida ja kaasata Tuneesia kodanikuühiskonna esindajaid. Mis on Tuneesia inimeste vajadused ja mida üritatakse saavutada, seda tuleb defineerida dialoogis kohalikega. Millised on valdkonnad, mis pole kaetud, kuidas oleks Eesti panusest võimalikult palju kasu, mis oleks Eesti nišš? Olenevalt sellest saab ka Eesti mainet kujundada.

Koostööpotentsiaal oleks alarahastatud **kohalikel omavalitsustel**, kes on paindlikumad ja avatumad osalema võimalikes ühisprojektides. Ühe intervjuueeritava nägemuses oleks tõhus teha kolmepoolseid koostöid, kaasates Eesti vabauhendusi, Tuneesia kohalikke omavalitsusi ning usaldusväärseid kodanikuühendusi. Algatuseks võiksid olla väikesed ja paindlikud koostööprojektid (kasvõi suurusjärgus 25 000–30 000 eurot), mis kasvaksid usalduse ja koostöö süvenedes elujõuliseks. Arenguabi ja elatusallikate projektidel peaks samuti olema hea valitsustava ja demokraatia tugevdamise komponent.

ELi tasandil saab Eesti kaasa rääkida (lõuna) naabuspoliitika kujundamisel ning sõnumid võiksid kõlada järgmiselt: Tuneesia ja tema demokraatiapõhised on endiselt tähtsad, Eesti on usaldusväärne riik ning meie kogemus on see, et mitte autokraatia, vaid demokraatia ja stabiilsus käivad käsikäes ning toovad pikas perspektiivis ka majandusliku heaolu. Kui ELi jaoks on demokraatia levik oluline, peab selle arengut Tuneesias toetama ka Eesti.

Eeltoodud põhjustele tuginedes leiame, et Tuneesia võiks olla üks Eesti **humanitaar- ja arenguabi sihtriikidest**. Seal saab alustada väikeselt ja väheste vahenditega nagu Eestile sobilik. Tuneesial on potentsiaali turistide sihtpunktina ning sealseid põllumajandussaadusi tahetakse ELi ekspordida. Tuneesias on olemas huvi Eesti digitaliseerimis- ja üleminekukogemuse vastu.

JÄRELDUSED JA SOOVITUSED

ARENGUSUUNAD REGIOONIS

- Alates 2015. aastast on **lõunanaabruse piirkondlik julgeolek mõnevõrra paranenud**. Samas jääb julgeolekuolukord Vahe-mere idaosas volatiliseks ja geopoliitilised pinged kasvavad. Otsene vahetum oht riiki-devaheliseks kokkupõrkeks püsib vaid Iisra-eli ja Liibanoni vahel.
- **Demokraatia areng on languses** suures osas piirkonna riikides. Demokraatlik riigikorraldus on vaid Iisraelis ja Tuneesias; Liibanon ja Maroko on demokraatlikud osaliselt. Enamikus riikides on probleeme inimõigustega, piiratakse iseseisvat meediat ja interneti kasutamist.
- Enamikus regiooni riikides **piirab majandusliku arengu väljavaateid korrupsioon** ja reformide visa elluviimine. Samas on riikidele omane kiire elanike arvu kasv ja suur tööpuudus noorte seas. Majanduskoostöö arendamine piirkonna riikidega sõltub korrupsioonivastase võitluse, hea valitsemis-tava ja majanduskeskkonna läbipaistvuse tugevdamisest.

EESTI HUVID

- Eestil puuduvad ELi lõunanaabruse regioonis erihuvid. Samas on olemas kaudne huvi regiooni panustada, kuna see aitab **luua solidaarsust ELis ja suurendada lõunapoolsete liikmesriikide huvi Eesti jaoks eksistentsiaalselt olulise idanaabruse vastu**. Tulenevalt Venemaa sõjast Ukraina vastu on solidaarsuse tugevdamine Eesti jaoks nüüd senisest veelgi olulisem.
- Eesti vaatest olulised valdkonnad suhete arendamisel lõunanaabruse riikidega on **demokraatliku arengu toetamine, stabiilsuse tagamine, keskkonnahoidlikkus ja üldise jõukuse kasv**. Nende valdkondade vahel on tugevad vastastikmõjud. Kohalike inimeste jaoks on esmatähtis majanduse areng ja üldise jõukuse kasv, mis omakorda aitab kaasa stabiilsusele, hea valitsemistava tugevdamisele ja kliimaprobleemide lahendamisele.
- Eesti jaoks on oluline võimendada piirkonnas **õigusriigi põhimõtet ja otsustusprotsesside läbipaistvust**, kuna korrupsioon pärsib jätkuvalt nii majanduslikku kui ka poliitilist koostööd lõunanaabruse riikidega.
- ELi, sh Eesti vaatest peetakse oluliseks **rändesurve** haldamist, kusjuures sellele teemale lähenetakse tugevalt läbi julgeoleku prisma. Suhtluses ja koostöös regiooni riikidega on see tundlik teema, millele Eestil on mõistlik läheneda kaudselt, püüdes toetada majanduse arengut, haridust ja head valitsemistava selleks, et vähendada pikaajaliselt rändesurve põhjuseid.
- Stabiilsemates regiooni riikides on potentsiaali viia edasi koostööd **digipöörde** edendamisel, mis on ka seni olnud Eesti prioriteet. Lähtuvalt sihtriikide huvidest saab Eesti pakkuda lahendusi riigivalitsemise ja avalike teenuste digitaliseerimiseks, toetudes oma kogemusele ja mainele selles valdkonnas.
- Eesti huvid regioonis peaksid olema selgelt sõnastatud, pakkudes ühtseid aluspunkte kõigile saatkondadele. Saadikute vahel võiks olla efektiivsem infovahetus, et tajutaks regioonis toimuvat suuremas pildis.

SIHTRIIGID

- Eestil on paratamatult piiratud võimalused regioonis tegutseda. Koostöö peaks keskenduma senisest rohkem väikesele arvule valitud sihtriikidele.
- Kohalolu regioonis mõjutab muidugi tugevalt koostöövõimalusi, kuid saatkondade olemasolu ei ole iseenesest ei piisav ega ka vältimatu eeldus viljakaks koostööks. **Uute saatkondade avamine regioonis ei ole Eesti välispoliitika prioriteete ja ressurside piiratust arvestades soovitatav**.
- Diplomaatiliste suhete arendamiseks tasub kaaluda valitud **kaasakrediteeringute mehitamise tugevdamist ja Tallinnas resideerivate valdkondlike erisaadikute** (kliima- ja energiapolitiika, küberjulgeoleku, inimõiguste ja rände ning hariduse alal) **aktiivsemat kaasamist regioonis**, kuna nende teemad on seal väga aktuaalsed. Aukonsuleid saaks kasutada aktiivsemalt. Lisaks saab suhteid tugevdada valdkondlike ekspertide, ettevõtjate ja MTÜde vahelisi sidemeid toetades. Näiteks ärیدهlegatsioonide visiidid on osutunud oluliseks kontaktide loomisel.
- Kõige paremad eeldused tulemuslikuks koostööks on regiooni suhteliselt väikeses ja stabiilsetes riikides. Sellest tulenevalt soovitame keskenduda neljale riigile: **Tuneesia, Liibanon, Jordaania ja Maroko**.
- Soovitame kaaluda ühe lõunanaabruse riigi lisamist **Eesti arengukoostöö sihtriikide hulka**. Selleks sobiks **Tuneesia** kui väike ja demokratiseerumise suunas jõupingutusi teinud riik, kus on võimalik saavutada mõju vähete vahenditega. Riigis on vajadus elatusallikate loomise ja naiste õiguste edendamise projektide järele, kus Eesti vabauhendustel on juba hea kogemus olemas.
- Eesti eesmärgiks koostöös **Liibanoniga** peaks olema õigusriigi põhimõtete tugevdamine haridus- ja digikoostöö kaudu. Majanduskoostöö süvendamisele aitaks kaasa ühise ärinõukogu loomine.

- **Jordaania** valitsus ja ettevõtjad on huvitatud digitaliseerumise arendamisest ja majanduskoostööst, et leevendada sotsiaalmajanduslikke probleeme. Euroopa Liit lisab eelisvaldkondade nimistusse rohepöörde ja veeressursside tagamise, inimkapitali arengu ja hea valitsemistava arendamise.
- **Israel** on regiooni riikidest Eestile kõige lähedasem koostööpartner, kuid suhted Iisraeliga erinevad niivõrd suhetest teiste regiooni riikidega, et neid on ka edaspidi mõistlik käsitleda eraldiseisva teemana, mis jäi käesoleva raporti fookusest kõrvale.

KOOSTÖÖ ELI RAAMES

- ELi kui terviku nähtavus regioonis on madal ja ENP tulemused on olnud nõrgad. Siiski on ELi ühine poliitika regioonis Eesti jaoks oluline raamistik, mis loob solidaarsust erinevate liikmesriikide prioriteetide vahel ja paneb paika üldised eesmärgid. Eesti huvidele vastab muu hulgas hästi digipöörde tähtsustamine ELi uuendatud strateegias.
- ELi lõunapoolsetel liikmesriikidel on ajalooliselt tihedad erisuhted erinevate lõunanaabruse riikidega. Eestil tasub nende kogemustest õppida ja oma tegevust kordineerida – Vahemere lääneosas Prantsusmaa, Itaalia, Suurbritannia ja Hispaaniaga; idaosas Kreeka, Küprose ja Türgiga.
- Samas on oluline meeles pidada, et regioonis tugevaid erihuve omavate liikmesriikide vahel on konkurents ja pinged, millest Eestil tasub eemale hoida ja säilitada oma **neutraalsus**. Eestil on kasulik hoiduda võtmast seisukohti konfliktides, mida ise ei suudeta mõjutada.
- Põhjamaadel on olemas head kogemused koostööst lõunanaabruse riikidega. Eesti võiks otsida võimalusi **süvendada koostööd Põhjamaadega**, tegevusi kordineerida ja õppida nende kogemustest.
- Eesti võiks kaaluda ELi *twinning*-programmis osalemist mõnes lõunanaabruse riigis ehk Eesti ametniku saatmist avaliku halduse ekspertiisi jagama.
- Eestil tasub jätkata osalust **Anna Lindhi fondis**, mis pakub toetust Eesti MTÜde projektidele lõunanaabruse regioonis.

ALLIKAD

- Abouzzohour, Yasmina. „Heavy lies the crown: The survival of Arab monarchies, 10 years after the Arab Spring“. *Brookings*. 08.03.2021. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2021/03/08/heavy-lies-the-crown-the-survival-of-arab-monarchies-10-years-after-the-arab-spring/>. Vaadatud 13.01.2022.
- Amaney, Jamal, Michael Robbins ja Salma Al-Shami. „Youth in MENA Findings from the Fifth Wave of the Arab Barometer“. *Arab Barometer*. 12.08.2020.
- Amirah-Fernández, Haizam, Carmen Descamps ja Eduard Soler i Lecha (toim). „A Moment to Reflect: Creating Euro-Mediterranean Bonds That Deliver“. CIDOB, Elcano Royal Institute and Friedrich Naumann Foundation for Freedom, 2021, 1–107. <https://www.realinstitutoelcano.org/en/monographs/a-moment-to-reflect-creating-euro-mediterranean-bonds-that-deliver/>. Vaadatud 13.01.2022.
- Arab News. „Tunisia’s president says he will call constitutional referendum, elections next year“. 31.12.2021. <https://www.arabnews.com/node/1986511/middle-east>. Vaadatud 25.05.2022.
- Bowlus, John V. „Eastern Mediterranean gas: Testing the field, The European Council on Foreign Relations“. *European Council of Foreign Relations*, 2021. https://ecfr.eu/special/eastern_med/gas_fields. Vaadatud 13.01.2022.
- Cianciara, Agnieszka K. „Stability, Security, Democracy: Explaining Shifts in the Narrative of the European Neighbourhood Policy“. *Journal of European Integration*, Vol. 39 (Issue 1), 2017, 49–62. <https://doi.org/10.1080/07036337.2016.1256397>. Vaadatud 13.01.2022.
- Colombo, Silvia, Marc Otte, Eduard Soler i Lecha ja Nathalie Tocci. „The Art of the (Im)Possible: Sowing the Seeds for the EU’s Constructive Engagement in the Middle East and North Africa“. Middle East and North Africa Regional Architecture Final Reports, No. 4, April 2019, 1–16. https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/project_papers/menara_papers/final_report/the_art_of_the_im_possible_sowing_the_seeds_for_the_eu_s_constructive_engagement_in_the_middle_east_and_north_africa. Vaadatud 13.01.2022.
- Edwards, Sam. „Morocco uses migrants to get what it wants“. *Politico*. 19.05.2021. <https://www.politico.eu/article/morocco-uses-migrants-to-get-what-it-wants/>. Vaadatud 13.01.2022.
- EuroMesCo. „Euromed Survey 2020 Descriptive Results“. 14.04.2021. <https://www.euromesco.net/news/towards-a-renewed-partnership-with-the-southern-neighbourhood-2/>. Vaadatud 26.05.2022.
- EuroMeSCO. „Euromed Survey 2021 Qualitative Results“. 07.04.2022. <https://www.euromesco.net/news/euromed-survey-2021-qualitative-results/>. Vaadatud 08.06.2022.
- Euroopa Komisjoni teabeleht. „The EU and Its Southern Neighbourhood“, november 2021. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2021-11/eu-southern-neighbourhood-partnership_en.pdf. Vaadatud 13.01.2022.
- Euroopa Parlament. „Lõunapoolsed partnerriigid“. Teabelehed Euroopa Liidu kohta, oktoober 2021. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/et/sheet/173/lounapoolsed-partnerriigid>. Vaadatud 08.09.2022.
- European Commission. High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. „Joint Staff Working Document: Renewed Partnership with the Southern Neighbourhood Economic and Investment Plan for the Southern Neighbours“. Brussels SWD(2021) 23 final. 09.02.2021. https://eeas.europa.eu/sites/default/files/joint_staff_working_document_renewed_partnership_southern_neighbourhood.pdf. Vaadatud 13.01.2022.
- Florida, Richard. „The Geography of Foreign ISIS Fighters“. *Bloomberg CityLab*. 10.08.2016. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-08-10/the-geography-of-foreign-isis-fighters>. Vaadatud 13.01.2022.
- France 24. „From hope to agony, what’s left of the Arab Spring?“. 17.12.2020. <https://www.france24.com/en/live-news/20201217-from-hope-to-agony-what-s-left-of-the-arab-spring>. Vaadatud 13.01.2022.
- Freedom House 2021. „Global Freedom Status“. <https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=fiw&year=2021>. Vaadatud 13.01.2022.
- Ghilès, Francis. „Enhancing Economic Cooperation Between EU and Maghreb Countries: Algeria, Morocco and Tunisia“. *CIDOB notes internacionales*, No 249, April 2021, 1–6. https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/notes_internacionales/249/enhancing_economic_cooperation_between_eu_and_maghreb_countries_algeria_morocco_and_tunisia. Vaadatud 13.01.2022.
- Hanso, Hille. „Hiina kui lahendus, mitte probleem“. *Edasi.org*. 10.06.2021. <https://edasi.org/84516/hille-hanso-hiina-kui-lahendus-mitte-probleem/>. Vaadatud 08.06.2022.
- Hijazi, Salah. „Beirut’s official position on the Russian invasion is not unanimous“. *L’Orient Today*. 26.02.2022. <https://today.lorientlejour.com/article/1291885/beirut-official-position-on-the-russian-invasion-is-not-unanimous.html>. Vaadatud 26.05.2022. <https://www.arabbarometer.org/wp-content/uploads/Youth-in-MENA-2020.pdf>. Vaadatud 13.01.2022.
- Jongberg, Kirsten ja Christos Trapouzanlis. „Southern Partners“. Fact Sheets on the European Union, European Parliament, October 2021. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/173/southern-partners>. Vaadatud 13.01.2022.
- Kabbani, Nader. „Youth Employment in Middle East and the North Africa: Revising and Reframing the Challenges“. *Brookings*. 26.02.2019. <https://www.brookings.edu/research/youth-employment-in-the-middle-east-and-north-africa-revisiting-and-reframing-the-challenge/>. Vaadatud 13.01.2022.
- Khader, Bichara ja Haizem Amirah-Fernández. „Thirty years of EU-Mediterranean Policies (1989–2019): an Assessment“. Elcano Royal Institute Working Paper 8/2020. 27.04.2020, 1–27.
- McKee, Musa, Martin Keulertz, Negar Habibi, Mark Mulligan, Eckart Woertz. „Demographic and Economic Material Factors in the Mena Region“. *Middle East and North Africa Regional Architecture: Mapping Geopolitical Shifts, Regional Order and Domestic Transformations*. Working Papers, No 3, October 2017. <https://ec.europa.eu/research/participants/documents/downloadPublic?documentIds=080166e5b637d37e&appId=PPGMS>. Vaadatud 13.01.2022.

- MEPC 2021. „Amid Turmoil, GCC Extends Invitation to Jordan and Morocco Middle East In Focus“. Middle East Policy Council. <https://mepc.org/commentary/amid-turmoil-gcc-extends-invitation-jordan-and-morocco>. Vaadatud 13.01.2022.
- Ministry of Foreign Affairs of Israel. „PM Bennett speaks with Austrian Chancellor Karl Nehammer“. 18.05.2022. <https://www.gov.il/en/departments/news/pm-bennett-speaks-with-austrian-chancellor-nehammer-18-may-2022>. Vaadatud 08.06.2022.
- Robbins, Michael. „Is this China’s Moment in MENA?“. *Arab Barometer*. 24.07.2020. <https://www.arabbarometer.org/2020/07/is-this-chinas-moment-in-mena/>. Vaadatud 08.06.2022.
- Schumacher, Tobias. „The European Neighbourhood Policy: the Challenge of Demarcating a Complex and Contested Field of Study“. Teoses *The Routledge Handbook on the European Neighbourhood Policy*, toimetajad Tobias Schumacher, Andreas Marchetti, Thomas Demmelhuber (Routledge, 2018), 3–14.
- Stewart, Scott ja Thomas Abi-Hanna. „The Global Jihadist Movement in 2020: The Threat Lens Forecast“. *Worldview*. 28.01.2020. <https://worldview.stratfor.com/article/global-jihadist-movement-2020-threat-lens-forecast>. Vaadatud 25.05.2022.
- The National*. „Why plugging Lebanon’s power deficit is also an issue for regional gas supply“. 9.09.2011. <https://www.thenationalnews.com/business/energy/2021/09/09/why-plugging-lebanons-power-deficit-is-proving-difficult-for-regional-gas-supply/>. Vaadatud 20.07.2022.
- Transparency International. „CPI 2020: Middle East & North Africa“, 28.01.2021. <https://www.transparency.org/en/news/cpi-2020-middle-east-north-africa>. Vaadatud 25.05.2022.
- Venturi, Bernardo ja Silvia Columbo. „Rethinking EU Leadership in the „Neighbourhood“: Limits and Ambitions“. *Istituto Affari Internazionali Commentaries* 21, No 1. 06.01.2021, 1–7. <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/rethinking-eu-leadership-neighbourhood-limits-and-ambitions>. Vaadatud 13.01.2022.
- Wilson Centre. „Report: Terrorism on Decline in Middle East and North Africa“. 11.12.2019. <https://www.wilsoncenter.org/article/report-terrorism-decline-middle-east-and-north-africa>. Vaadatud 13.01.2022.
- Välisministeerium. „Vabariigi Valitsuse Välispoliitika arengukava 2030“. <https://vm.ee/et/vabariigi-valitsuse-valispoliitika-arengukava-koostamine>. Vaadatud 08.06.2022.
- Zawya. „Dr. Abu-Ghazaleh and Lebanese Prime Minister, commit to „Support Digital Transformation““. 21.03.2021. <https://www.zawya.com/en/press-release/companies-news/dr-abu-ghazaleh-and-lebanese-prime-minister-commit-to-support-digital-transformation-dej6snfz>. Vaadatud 26.05.2022.

LISA 1. INTERVJUUKÜSIMUSED ELI LIIKMESRIIKIDE DIPLOMAATIDELE

1. Milliste ELi lõunanaabruse riikidega on Teie riigil kõige tihedamad sidemed ja koostöö?
2. Millistes valdkondades? Sealhulgas majandus ja investeringud, poliitiline koostöö, kultuuri-alane koostöö, kodanikuühiskonna tegevused ja julgeolek.
3. Miks teete koostööd või lõite tihedamad sidemed just nende riikidega?
4. Mida olete koostöös nende riikidega saavutanud: millised on peamised õnnestumised ja ebaõnnestumised?
5. Millised on Teie riigi strateegilised huvid ja eesmärgid ELi lõunanaabruse regioonis?
6. Kuidas Te hindate ELi lõunanaabruse poliitikat ning millised on teie ootused selles valdkonnas?
7. Millistel riikidel on kõige suurem potentsiaal edasiseks majanduslikuks, poliitiliseks, kultuuriliseks vms koostööks?
8. Millised tegurid (sh julgeolek, majandus) takistavad koostöö arendamist NN riigiga / laiemalt regioonis?
9. Kas teil on soovitusi Eestile, kuidas arendada koostööd ELi lõunanaabruse riikidega; millistesse riikidesse ja valdkondadesse panustada?

LISA 2. INTERVJUUKÜSIMUSED VALDKONNA EKSPERTIDELE JA DIPLOMAATIDELE EESTIS

1. Millised on geopoliitilised trendid, millega Eesti peaks ELi lõunanaabruse regioonis arvestama? Venemaa ja Hiina kohaolek?
2. Kas Eesti diplomaatiline kohalolek on piisav? Kui ressursid on samad, kas neid võiks kuidagi teisiti kasutada või paigutada? Kuidas hindate meie efektiivsust?
3. Kas on olemas formuleeritud või formuleerimata strateegia, millest Eesti oma tegevuses ses regioonis lähtub?
4. Mida tooksite välja Eesti diplomaatilise eduna ELi lõunanaabruse riikide kontekstis? Ent kitsamalt mõne konkreetse riigi kontekstis?
5. Millised on võimalused majandusalaseks koostööks, kuidas hindate oma sihtriigi või-riikide majanduslikku arengutaset ja võimalusi? Kas Eestil on majanduslikku koostööd selle riigiga ja kui jah, siis milline, mida juba tehakse?
6. Kas on olemas Eesti sõjaline kohalolek regioonis või teie sihtriigis? On sellega seonduvaid ettepanekuid või tähelepanekuid vajaduste kohta?
7. Eesti kodanikuühiskonna kohalolek ja kogemused lõunanaabruse riikides / konkreetsetes sihtriigis. Mida tehakse?
8. Kas teeme teiste ELi riikidega koostööd oma huvide edendamiseks lõunanaabruses? Kui jah, milliste riikidega ja mis valdkondades?
9. Kuidas hindate Euroopa Liidu lõunanaabruse poliitikat ning sellega seonduvaid tegevusi regioonis. Kas ja millised on Eesti ootused ja panus sellesse?
10. Millised on Eesti senised tegevused ELi lõunanaabruses? Millised võiksid olla Eesti pikemaajalised huvid ja tulevikuplaanid seoses regiooniga ja (Teie siht)riigiga?
11. Kuidas defineeriksite Eesti strateegilisi huvisid lõunanaabruses? Mis on märksõnad? (Avatud vastusega küsimus. N: julgeolek, ränne, inimõigused, digi, äri?)
12. Mis on või peaksid olema teie hinnangul Eesti jaoks prioriteetsed riigid ja valdkonnad ELi lõunanaabruses?
13. Kas Teil on kokkupuudet Vahemere Liiduga ning kui jah, siis milline?
14. Anna Lindhi fond: senine kokkupuude ja võimalused koostööks nende rahastuse kaudu?

LISA 3. INTERVJUUKÜSIMUSED SIHTRIIKIDE EKSPERTIDELE

1. Milliste ELi riikidega on Teie riigil kõige tihedamad sidemed ja koostöö? Millistes valdkondades?
2. Mida olete koostöös nende ELi riikidega saavutanud: millised on peamised õnnestumised ja ebaõnnestumised?
3. Millised on Teie riigi strateegilised huvid ja eesmärgid suhetes Euroopa Liiduga?
4. Kuidas Te hindate ELi lõunanaabruse poliitikat?
5. Millised tegurid (sh julgeolek, majandus) takistavad koostöö arendamist ELi riikidega või laiemalt regiooniga?
6. Kas Teile on tuttav Eesti tegevus ELi lõunanaabruses? Kas Eesti paistab mõnes teatud valdkonnas silma?
7. Kas Teil on soovitusi Eestile, kuidas arendada koostööd Teie kodumaaga, millistesse valdkondadesse panustada?
8. Milliseid valdkondi Te peate perspektiivikaks edasi arendada (majandus ja investeeringud, poliitiline koostöö, kultuurialane koostöö, kodanikuühiskonna tegevused, julgeolek, digiühiskonna areng, haridus)?
9. Kuidas saavad Eesti välisministeerium ja muud institutsioonid toeks olla?

VIIMASED RKK PUBLIKATSIOONID

RAPORTID

Jermalavičius, Tomas, Tomas Janeliūnas, Andrian Prokip, Iliya Kusa, Alan Riley, Pier Paolo Raimondi, Andrei Belyi, and Miguel Sainz de Vicuña. *Geopolitics of Europe's Hydrogen Aspirations: Creating Sustainable Equilibrium or a Combustible Mix?* Tallinn: International Centre for Defence and Security, May 2022.

Haugevik, Kristin, Piret Kuusik, Kristi Raik, and Niels Nagelhus Schia. *Small States, Different Approaches: Estonia and Norway on the UN Security Council.* Tallinn: ICDS Estonian Foreign Policy Institute, November 2021.

Teperik, Dmitri, Grigori Senkiv, Dmytro Dubov, Oleh Pokalchuk, Illia Miroshkin, Oksana Iliuk, Anastasiia Apetyk, and Larysa Snihur. *Resilient Ukraine – A Delicate Mosaic? Society, Media, Security, and Future Prospects.* Tallinn: International Centre for Defence and Security, November 2021.

Stoicescu, Kalev, with contributions from Tatiana Kastouéva-Jean, Liana Fix, Artūrs Bikovs, Agnieszka Legucka, and Keir Giles. *Dialogue with Russia. Russia Needs to Reset Relations with the West.* Tallinn: International Centre for Defence and Security, June 2021.

Rõigas, Henry (editor), Tomas Jermalavičius (editor), Jun Osawa, Kadri Kaska, Liis Rebane, Toomas Vaks, Anna-Maria Osula, Koichiro Komiyama. *So Far, Yet So Close: Japanese and Estonian Cybersecurity Policy Perspectives and Cooperation.* Tallinn: International Centre for Defence and Security, May 2021.

RAAMATUD

Raik, Kristi, Frank Jüris, and Bart Gaens, eds. *Nordic-Baltic Connectivity with Asia via the Arctic: Assessing Opportunities and Risks.* Tallinn: ICDS Estonian Foreign Policy Institute, 2021.

MÕTTEPABERID

Blockmans, Steven, and Kristi Raik. "Ukraine's Path to EU Membership: How to Turn a Geopolitical Necessity into a Viable Process." ICDS/EFPI Policy Paper, June 2022.

Shestopalova, Alona. "Forgotten and Potentially Vulnerable: Why the Online Activity of Middle-Aged Women Matters During Global Information Warfare." ICDS Policy Paper, April 2022.

Denisa-Liepniece, Solvita, and Dmitri Teperik. "Local Russian-language Journalism in the Baltics: Challenges and Perspectives for Building Resilient Communities of Media Professionals." ICDS Policy Paper, March 2022.

Raik, Kristi, Frank Jüris, Aimar Ventsel, and Tõnis Idarand. "Estonia's Interests and Opportunities in the Arctic." ICDS/EFPI Policy Paper, June 2021.

Helwig, Niklas, Juha Jokela, Piret Kuusik, and Kristi Raik, "A Northern Agenda for an Open and Secure Europe: Nordic-Baltic Perspectives on European Sovereignty and Strategic Autonomy." ICDS/EFPI Policy Paper, May 2021.

ANALÜÜSID

Crippa, Lorenzo. "From Rome to Kyiv, Passing Through Moscow: Russian Strategic Narratives in the Italian Public Discourse on Ukraine." ICDS Analysis, April 2022.

Gowan, Richard. "Estonia in the Security Council: A History in Three Crises." ICDS/EFPI Analysis, March 2022.

Weitz, Richard. "NATO's Hypersonic Challenge." ICDS Analysis, February 2022.

Lawrence, Tony. "Command and Control for the CSDP: A Permanent Operation Headquarters for the EU?" ICDS Analysis, January 2022.

Muzyka, Konrad. "Defending the Union: Zapad-2021." ICDS Analysis, December 2021.

Hosaka, Sanshiro. "China-Russia 'Alliance' – Lessons from Japan's Failed 'Detachment' Strategy." ICDS/EFPI Analysis, October 2021.

Muzyka, Konrad. "The Belarusian Armed Forces: Structures, Capabilities, and Defence Relations with Russia." ICDS Analysis, August 2021.

Lawrence, Tony, and Martin Hurt. "NATO's New Strategic Concept: Balancing Responses to Multiple Threats." ICDS Analysis, July 2021.

Kõik RKK publikatsioonid on saadaval siin <https://icds.ee/category/publications/>.

ICDS.TALLINN, EVI.EESTI

@ICDS _ TALLINN, @EFPI _ EST

ICDS-TALLINN

WWW.ICDS.EE, WWW.EFPI.ICDS.EE

RAHVUSVAHELINE KAITSEURINGUTE KESKUS
EESTI VÄLISPOLIITIKA INSTITUUT
NARVA MNT 63/4, 10120 TALLINN, EESTI
INFO@ICDS.EE, EFPI@ICDS.EE

ISSN 2228-0529

ISBN 978-9916-9699-8-4 (PRINT)

ISBN 978-9916-9699-9-1 (PDF)